

Utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding
Lokale syn på rovvilt og rovviltforvaltning
En undersøkelse i fire kommuner:
Aurskog–Høland, Lesja, Lierne og Porsanger

Ketil Skogen
Hanne Haaland
Olve Krange
Scott M. Brainerd
Håkon Hustad

NINA Fagrapport 70

 NTNU

N O V A

*Norsk institutt for forskning
om oppvekst, velferd og aldring*

NINA Norsk institutt for naturforskning

Utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding

Lokale syn på rovvilt og rovviltforvaltning

En undersøkelse i fire kommuner:

Aurskog-Høland, Lesja, Lierne og Porsanger

Ketil Skogen

Hanne Haaland

Olve Krange

Scott M. Brainerd

Håkon Hustad

NINA publikasjoner

NINA utgir følgende faste publikasjoner:

NINA Fagrapport

Her publiseres resultater av NINAs eget forskningsarbeid, problemoversikter, kartlegging av kunnskapsnivået innen et emne, og litteraturstudier. Rapporter utgis også som et alternativ eller et supplement til internasjonal publisering, der tidsaspekt, materialets art, målgruppe m.m. gjør dette nødvendig.

Opplag: Normalt 300-500

NINA Oppdragsmelding

Dette er det minimum av rapportering som NINA gir til oppdragsgiver etter fullført forsknings- eller utredningsprosjekt. I tillegg til de emner som dekkes av fagrapportene, vil oppdragsmeldingene også omfatte befaringsrapporter, seminar- og konferanseforedrag, års-rapporter fra overvåkningsprogrammer, o.a.

Opplaget er begrenset. (Normalt 50-100)

NINA Project Report

Serien presenterer resultater fra begge instituttenes prosjekter når resultatene må gjøres tilgjengelig på engelsk. Serien omfatter original egenforskning, litteraturstudier, analyser av spesielle problemer eller tema, etc.

Opplaget varierer avhengig av behov og målgrupper

Temahefter

Disse behandler spesielle tema og utarbeides etter behov bl.a. for å informere om viktige problemstillinger i samfunnet. Målgruppen er "allmennheten" eller særskilte grupper, f.eks. landbruket, fylkesmennenes miljøvern-avdelinger, turist- og friluftlivskretser o.l. De gis derfor en mer populærfaglig form og med mer bruk av illustrasjoner enn ovennevnte publikasjoner.

Opplag: Varierer

Fakta-ark

Hensikten med disse er å gjøre de viktigste resultatene av NINAs faglige virksomhet, og som er publisert andre steder, tilgjengelig for et større publikum (presse, ideelle organisasjoner, naturforvaltningen på ulike nivåer, politikere og interesserte enkeltpersoner).

Opplag: 1200-1800

I tillegg publiserer NINA-ansatte sine forskningsresultater i internasjonale vitenskapelige journaler, gjennom populærfaglige tidsskrifter og aviser.

Skogen, K., Haaland, H., Krange, O., Brainerd, S.M. & Hustad, H. 2003. Utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding. Lokale syn på rovvilt og rovviltforvaltning. En undersøkelse i fire kommuner: Aurskog-Høland, Lesja, Lierne og Porsanger. – NINA Fagrapport 070: 30 pp.

Trondheim, Januar 2003

ISSN 0805-469X

ISBN 82-426-1369-9

Forvaltningsområde:

Bevaring av naturens mangfold

Management area:

Conservation of biodiversity

Rettighetshaver ©:

NINA

Norsk institutt for naturforskning

Publikasjonen kan siteres fritt med kildeangivelse

Redaksjon:

Reidar Andersen og Lill Lorck Olden

Design og layout:

Lill Lorck Olden

Illustrasjon omslag: Bearbeidet i Adobe Photoshop av Kari Sivertsen. Fotograf: Tom Schandy

Sats: NINA

Kopiering: Norservice

Opplag: 200

Kontaktadresse:

NINA

Tungasletta 2

N-7485 Trondheim

Telefon: 73 80 14 00

Telefax: 73 80 14 01

Tilgjengelighet: Åpen

Prosjekt nr.: 12970012

Ansvarlig signatur:

Norman S. Myklebust

Oppdragsgiver:

Direktoratet for naturforvaltning (DN)

Referat

Skogen, K., Haaland, H., Krange, O., Brainerd, S.M. & Husted, H. 2003. Utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding. Lokale syn på rovvilt og rovviltforvaltning. En undersøkelse i fire kommuner: Aurskog-Høland, Lesja, Lierne og Porsanger. – NINA Fagrapport 070: 30 pp.

Denne rapporten er basert på en undersøkelse av folks syn på rovvilt, dagens rovviltforvaltning og rovviltkonfliktene i fire forskjellige kommuner; Aurskog-Høland, Lesja, Lierne og Porsanger. Disse kommunene er i dag berørt av en eller flere av de "fire store" rovdyra, det vil si ulv, bjørn, jerv eller gaupe. Gjennom intervjuer med forskjellige grupper i lokalbefolkningen har vi kartlagt hvordan folk forholder seg til situasjonen, og vi har forsøkt å sette våre funn inn i en større samfunnsmessig sammenheng. Det siste tror vi er helt nødvendig om vi skal ha noe håp om å forstå konfliktene rundt store rovdyr.

Av mulige forvaltningstiltak er det først og fremst en åpning for jakt som etterspørres av de aller fleste informantene. Dette ser stort sett ut til å gjelde enten man har et mer verneorientert syn på rovdyra eller om man stiller seg mer negativ. Ønsket om jakt baserer seg ikke bare på en opplevelse av at bestandene er økende, men også mye på den unaturlige oppførsel som mange ser ut til å mene at rovdyra er i ferd med å få. Særlig i områdene med bjørn finner vi at dyrene fremstilles som "unaturlige", dvs at de har endret sin atferd betydelig og blitt langt mer nærgående enn det som man anser som "normalt". Denne begrepsliggjøringen av rovdyra enkelte steder som "unaturlige" gjør det forenlig å elske natur, samtidig som man kan ha sterke negative følelser knyttet til rovviltbestandens ekspansjon.

I arbeidet har vi basert oss på bruk av fokusgrupper. Det er en velprøvd metodisk tilnærming, hvor grupper av informanter presenteres for tema som de så blir bedt om å kommentere eller diskutere. Vi har rekruttert informanter fra jegermiljøer, fra landbruket, fra lokalt næringsliv, lærere og kommuneansatte. I tillegg deltok en reindriftsgruppe og en gruppe fra Forsvaret i Porsanger, og en elevgruppe fra videregående skole i Aurskog-Høland. Undersøkelsen tar sikte på å fange opp et bredt spekter av lokale interesser, deriblant grupper som ikke tidligere har vært viet stor oppmerksomhet innen rovviltkonflikten eller som tidligere har markert seg sterkt i denne. Gjennom informasjonen fra fokusgruppene har vi sett på menneskers forståelse av rovviltkonflikten - og ikke hva som faktisk er skjedd. Vi har prøvd å kartlegge folks fortolkninger av hendelser og relasjoner, og de konsekvenser som disse fortolkningene har for deres holdninger og handlinger.

Med mange deltakere og ulike grupper finner vi selvsagt variasjoner i syn og oppfatninger, både innad i gruppene, mellom gruppene innen kommunen og mellom kommunene. Variasjonene avspeiler blant annet materielle forhold som landbrukets plass i den lokale økonomien, hvilke rovdyrarter som er tilstede, eiendomsstruktur og jaktretter, men også faktorer som alder, kjønn og fartstid i utdanningssystemet. Et viktig felles-

trekk som det er verdt å merke seg er at de aller fleste av våre informanter har et nyansert syn på rovvilt og mener at vi kan ha rovdyr i Norge. Sentrale spørsmål er derimot hvor mange dyr man kan ha og hvordan disse skal forvaltes. Innen alle kommunene finner vi at svært mange informanter – både blant de som ikke har noen fast tilknytning til utmarksnæring og blant næringsutøvere – opplever at bestandene synes å være langt større enn det forskere og forvaltere hevder. Derfor blir også mye av konflikten i mindre grad konsentrert om rovdyra som sådanne og mer om systemet eller menneskene rundt. Det vil med andre ord si at mye av de konfliktene som utspiller seg rundt de store rovdyra i dag er sosiale konflikter. Med dette menes at konfliktene utspiller seg like mye mellom mennesker som mellom mennesker og rovdyr. Det fører til det tilsynelatende paradokset at mange aksepterer rovdyr, men likevel står på barrikadene for å forandre dagens rovviltpolitikk.

De som er mest skeptiske til rovdyr finner vi i kommuner som har bjørn og ulv - altså i Lierne og Aurskog-Høland. I gruppene i Lesja og Porsanger finner vi en relativt stor skepsis innen næringsgruppene, mens informanter i de øvrige gruppene fremstår som mer moderate. Det kan nok blant annet ha en sammenheng med hvilken frykt rovdyra bringer med seg, blant annet uttrykkes mindre frykt for jerv enn for bjørn og ulv. Den største polariseringen mellom gruppene finner vi likevel i Aurskog-Høland, hvor det er et stort spenn i meninger som strekker seg fra en orientering mot det vi kan kalle et moderne miljøparadigme til relativt sterk rovdyrmotstand. Ettersom kommunen ligger nært Oslo, har liten tradisjon for utmarksbeite og lite sauehold kan en stille spørsmål om hvor mange som har en "rural identitet" i dette området. Eksempelet Aurskog-Høland kan gi en indikasjon på at den materielle basisen for sterk rovviltmotstand svekkes i mange utkantkommuner, og kanskje særlig i de som ligger relativt nær vekstsentra. Også i Porsanger støtte vi på et mer "urbant" syn på rovdyr: Befolkningen er generelt lite involvert i primærnæringer og få har sterke bånd til tradisjonell økonomisk utnyttelse av utmarka – til tross for at det er både reindrift og sauehold av et visst omfang på kommunens enorme arealer. De fleste av våre informanter i Porsanger, med unntak av sauebrukere og reindriftsutøvere, så ikke på rovdyra (jerv og gaupe) som så veldig problematiske, selv om de var generelt velvillig innstilt overfor næringsutøverne. De hadde heller ikke inngående kunnskap om næringenes situasjon, og var mer positivt innstilt til tapsforebyggende tiltak som var vurdert mindre egnet av både beitebrukere og andre folk i Lesja og Lierne.

Til tross for variasjon i synet på rovdyra finnes det oppfatninger som veldig mange informanter ser ut til å dele, både blant de som er mer velvillig stemte overfor rovdyr og blant de som er mer negative. Et eksempel på en slik felles oppfatning dreier seg om synet på "makta" eller forvaltningen. Det går mye frustrasjon i denne retning, en frustrasjon som i stor grad dreier seg om forvaltningens (manglende) evne til kommunikasjon, dialog og fleksibilitet. Hvilke ledd innen forvaltningen som kritiseres varierer litt fra kommune til kommune, men ofte er det fylkesmannens miljøvernavdeling som blir gjenstand for kritikk. De ytterste ledd i den lokale forvaltningen – rovviltkon-

taktene – har derimot de aller fleste et positivt forhold til, og disse ser ut til å fungere godt som bindeledd mellom lokale interesser og forvaltningen.

Ikke bare rovviltforvaltningen er en opplagt skyteskive, også rovviltforskerne får gjennomgå. En særlig skepsis til forskning finner vi i Lierne og denne skepsisen reflekteres innen de fleste gruppene i denne kommunen. Men også i Lesja er det en merkbar trøtthet blant informantene når det gjelder tiltak og forskningsprosjekter. I Porsanger derimot var det større sprik i synet på forskningen: Mens flere pekte på dårlige erfaringer med andre forskningsprosjekt gav særlig tamreingruppa uttrykk for et ønske om allianser med forskningen – i stor grad fordi de føler forvaltningen først og fremst fester lit til forskernes observasjoner og oppfatninger.

Den frustrasjon som uttrykkes i forhold til forskningen og forvaltningen handler altså i liten grad om rovdyra, men mer om tillit og mistillit, og følelse av makt og avmakt. Svært mange informanter har liten tillit til den informasjon og kunnskap som i dag sendes ut fra forskning og forvaltning – og omvendt. Her ser vi likevel noen forskjeller, blant annet ser det ut til at de som har lengre fartstid i utdanningssystemet har noe større tillit til forvaltningen og den kunnskap som kommer fra forsknings- og forvaltningshold. Det dreier seg mye om motsetninger mellom ulike kunnskapsformer, den vitenskapelige kontra den mer erfaringsbaserte hverdagskunnskap. Særlig innen gruppene som hadde sterke utmarksbindinger ble det uttrykt frustrasjon over følelsen av at egen kunnskap og egne observasjoner sjelden tas på alvor blant representanter fra forvaltning og forskning. Når det er sagt er det viktig å legge til at motstandernes kunnskap mistenkeliggjøres fra begge sider, noe som bidrar til å opprettholde konflikten.

Vi mener å se at det er sammenheng mellom mange informanters opplevelse av egen avmakt i rovviltforvaltningen og deres opplevelse av mer allmenne samfunnsmessige maktforhold. Sett ut i fra de erfaringer vi har fra liknende forskningsprosjekter i Norge kan dette tolkes som sterk uro over urban ekspansjon og svekkelse av økonomisk livsgrunnlag, servicenivå og tradisjonelle livsstiler på landsbygda.

Rovdyrmotstand handler altså ikke bare om rovdyr, men om dypere skillelinjer i befolkningen. At økonomiske interesser – slik som tap av bufe og tap av inntekter fra jakt – har betydning er det likevel ingen tvil om. Derfor er det ingen overraskelse at det er næringsinteressene i de ulike kommunene som klarest oppfatter rovdyra som et problem. Særlig innen gruppene som driver med sau avvises dagens politikk som tar sikte på å ha sauenæring og rovdyr side om side. Flere informanter gir uttrykk for frustrasjon, ikke bare over økonomisk forhold, men også over å ha følelsen av å "ale opp rovdyr på sau". Når det gjelder de andre gruppene finner vi en varierende grad av sympati og medfølelse med deres situasjon. I Lierne og til dels også i Lesja er nok sympatien større enn i de øvrige områdene, men det betyr likevel ikke at det ikke også til en viss grad rettes noe kritikk mot sauenæringen. Flere informanter blant annet i Porsanger og Lesja gir uttrykk for at pri-

mærneringen kanskje bør ta i bruk nye virkemidler blant annet for å bedre kontroll med husdyra og redusere tap.

Det er ikke snakk om noen klare strategiske allianser mellom husdyrnæringa og andre grupper for å danne en felles front mot det som kan oppfattes som en lokal byrde pålagt av storsamfunnet. Likevel ser vi at det lokalt vektlegges en del elementer som virker lokalt samlende og som blir uttrykk for det å være på parti med lokalsamfunnet. Frykten eller ubehag ved rovdyr er et slikt element, det kan gjøre livet ubehagelig for mange i lokalsamfunnet og er en trussel utenfra som kan ramme de fleste. Når det gjelder akkurat vektlegging av fryktargumentet ser vi at dette brukes i varierende grad innen ulike grupper og ulike kommuner. Dette har blant annet en sammenheng med hvilke rovdyr som folk blir berørt av. I områder med bjørn og ulv blir dette argumentet bruk hyppigere enn i de andre kommunene, selv om de aller fleste av informantene ikke gir uttrykk for selv å være redde. Frykten skader likevel livskvaliteten i lokalsamfunnet, og blir slik et symbol på hvordan konflikten står mellom sammensveidete lokalsamfunn og et storsamfunn med liten forståelse for lokale problemer.

En interessant geografisk forskjell avtegner seg i forhold til de ulike gruppers syn på hva som betegnes som et konfliktpunkt. For næringsinteressene har rovviltkonflikten en høyst materiell kjerne, men det er også til dels tilfellet for enkelte jegere. Blant jegere i Aurskog-Høland vises det til hvordan ulven er en trussel mot hund, og i tillegg gir økt konkurranse om viltet. Dermed kan mange oppleve å få forringet kvaliteten av sin jaktutøvelse. Dette er et argument som møter liten forståelse i Porsanger, hvor man ser ut til å ha litt andre oppfatninger om rovdyras plass i naturen og risikoer ved jakt. I forhold til synet på en potensiell rovdyrjakt finner vi også geografiske forskjeller. Mens det i Aurskog-Høland, Lierne, og til dels også i Lesja er stor interesse for å delta i en eventuell jakt, er informanter innen flere grupper i Porsanger langt mer skeptiske til en slik jakt på jerv. Det ytres her ønske om en form for godtgjørelse dersom det skal jaktes på skadedyr, først og fremst fordi mange mener at denne jakten er vanskelig, tidkrevende og lite attraktiv, mye på grunn av den lange mørketiden og de klimatiske forholdene i området.

Et av de tydeligste funnene var at det er minimal støtte til en streng soneringspolitikk, og dette var noe nesten alle informantene hadde synspunkter på. Det vanligste er nok at folk i utgangspunktet avviser en hver form for sonering eller differensiering, men at en diskusjon i gruppa gjerne ender med aksept for en viss skjerming av noen sterkt berørte interesser som kan være konsentrert i bestemte områder. Det synes å være klart vanligst å se situasjonen omtrent slik: Belastninger (eller goder) ved å ha rovdyra må fordeles på alle som bor i naturlige rovdyrområder, det er slett ikke bare sauebønder og reieneiere som har problemer, det er urimelig og unaturlig å prøve å begrense ville dyrs bevegelser, og det må kunne drives "aktiv forvaltning" (jakt) over alt der rovdyra finnes.

Det er en utbredt oppfatning at det er nødvendig å få i gang jakt på alle artene. Noen informanter heller til at bestandene

av noen arter ikke er store nok til å tåle dette riktig ennå, men ønsket om jakt *så snart som mulig* er nærmest unisont. Jakt antas å ha følgende effekter: Kontrollere eller stoppe veksten i bestandene, gjøre dyra mer sky (først og fremst i forhold til folk, men noen håper også på en slik effekt i forhold til husdyr), gjøre at rovdyra framstår som en vanlig del av naturens mangfold, og gi folk en følelse av å kontrollere situasjonen. Ikke minst det siste mener mange vil lette litt på trykket i konfliktene. I tillegg kommer selvsagt jegermiljøenes ønske om å åpne for potensielt attraktiv jakt, slik gaupejakta har blitt.

Emneord: Rovvilt, konflikter, samfunnsforskning, lokalsamfunn, holdninger, Aurskog-Høland, Lesja, Lierne, Porsanger.

Ketil Skogen: Norsk institutt for naturforskning, Fakkeltgården, Storhove, 2624 Lillehammer og Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Munthesgt. 29, 0260 Oslo.

Olve Krange, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Munthesgt. 29, 0260 Oslo.

Hanne Haaland: Norsk institutt for naturforskning, Fakkeltgården, Storhove, 2624 Lillehammer.

Scott M. Brainerd: Norsk Institutt for naturforskning, Tungasletta 2, 7485 Trondheim.

Håkon Hustad: Biologisk institutt, Norges tekniske og naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim.

Forord

Stortinget har gjennom behandlingen av Innstilling til Stortinget nr. 110 (2001-2002) bedt Regjeringen om å legge frem en ny stortingsmelding om rovviltforvaltningen innen utgangen av 2003. Det skal foretas en gjennomgang av ny og oppdatert kunnskap som kan danne et beslutningsrunnlag for fastsetting av bestandsmål, forvaltningsmodeller, tiltak og virkemidler for å redusere konfliktene i rovviltforvaltningen. Denne rapporten er en del av en serie NINA fagrappporter som gis ut i forbindelse med utredningsarbeidet i forkant av den nye rovviltmeldingen.

Denne rapporten er basert på en undersøkelse av folks syn på rovvilt, dagens rovviltforvaltning og rovviltkonfliktene i fire forskjellige kommuner; Aurskog-Høland, Lesja, Lierne og Porsanger. Disse kommunene er i dag berørt av en eller flere av de "fire store" rovdyra, det vil si ulv, bjørn, jerv eller gaupe. Gjennom intervjuer med forskjellige grupper i lokalbefolkningen har vi kartlagt hvordan folk forholder seg til situasjonen, og vi har forsøkt å sette våre funn inn i en større samfunnsmessig sammenheng. Det siste tror vi er helt nødvendig om vi skal ha noe håp om å forstå konfliktene rundt store rovdyr.

Vi vil rette en stor takk til informantene våre i de fire kommunene, som velvillig stilte opp og delte sine tanker med oss, og til de lokale nøkkelpersonene som sjenerøst brukte tid og krefter på å rekruttere informanter og organisere intervjuer for oss. Uten dere hadde det ikke blitt noen rapport.

Lillehammer, januar 2003

Ketil Skogen
Prosjektleder

Innhold

Referat.....	3
Forord.....	6
1 Innledning.....	7
2 Gjennomføring av undersøkelsen.....	8
2.1 Fokusgrupper.....	8
2.2 Fokusgrupper som forskningsmetode.....	8
2.3 Hvilke grupper deltok i de ulike kommunene?	8
2.4 Litt om rekruttering og utvalgsriterier.....	9
2.5 Praktisk gjennomføring av fokusgruppemøter	10
3 De fire kommunene.....	11
3.1 Aurskog-Høland.....	11
3.2 Lesja.....	11
3.3 Lierne.....	11
3.4 Porsanger.....	12
4 Lokale meningslandskap - Generelle inntrykk av folks forhold til rovvilt, rovviltforvaltningen og rovviltkonfliktene.....	13
4.1 Rovviltkonfliktene - høy temperatur, men nyanserte syn	13
4.2 Mangfold og moderasjon	13
4.3 Ulike områder, ulike rovdyr	14
4.4 Trenger vi mer kunnskap? Og får vi egentlig den kunnskapen vi trenger fra forskningen?	15
4.5 Forståelse for næringsutøvernes situasjon, men også tilløp til kritikk.....	16
4.6 Fra ensidige motstandere til balanserte kritikere – behovet for å nyansere konfliktbildet.....	18
4.7 Med rett til å fordele? Om soneinndeling og byrdefordeling	18
4.8 Hvem skal fortelle dyra hvor grensene går? Mer om synet på sonering.....	19
4.9 Hvor mange rovdyr skal vi egentlig ha, og hvorfor er de kommet så nær?.....	20
4.10 Aktiv forvaltning: Les jakt	20
4.11 Med rovdyra som nabo - ubehag ved å ha rovdyr i nærområdet	21
4.12 Tillit og mistillit. Det vanskelige forholdet til forvaltningen	22
5 Rovviltkonfliktene som sosiale konflikter.....	23
5.1 Makt og motstand	23
5.2 Kunnskapsregimer og kulturelt hegemoni.....	24
5.3 Store rovdyr som en urban trussel.....	26
5.4 Unatur og utsetting av ulv	26
5.5 Symbolsk konstruksjon av "community".....	26
5.6 Sluttkommentar.....	28
6 Syn på ulike elementer i rovviltforvaltningen.....	28
6.1 Geografisk differensiering, soner	28
6.2 Felles norsk-svensk forvaltning.....	28
6.3 Jakt	29
6.4 Felling av problemdyr/skadedgjørere.....	29
6.5 Lokal forvaltning, medvirkning, samarbeid.....	29
7 Litteratur.....	30

1 Innledning

Som ledd i arbeidet med den nye stortingsmeldinga om rovviltpolitikken ble det besluttet å gjennomføre en kartlegging av hvordan ulike befolkningsgrupper i områder med store rovdyr forholder seg til disse dyra og til konfliktene rundt dem. Formålet var å få en best mulig forståelse av ulike gruppers forskjellige perspektiver, samt deres ideer om hva som kan være hensiktsmessige forvaltningsgrep. I arbeidet med å skape en slik forståelse ble det gjennomført såkalte fokusgrupper i fire kommuner i ulike deler av landet – alle berørt av rovvilt. I denne rapporten presenterer vi noen av de viktigste funnene fra fokusgruppeintervjuene i de forskjellige kommunene og i de ulike gruppene. Noen resultater kaster nytt lys over visse sider av problemfeltet, men i grove trekk må vi si at det bildet vi kjenner fra tidligere forskning ble bekreftet.

Gjennom fokusgruppemøtene har vi kommet i kontakt med mange forskjellige mennesker spredt over et stort geografisk område; fra Aurskog-Høland like utenfor Oslo, via Lesja i Oppland og Lierne i Nord-Trøndelag, til Porsanger i Finnmark. Vårt nordligste fylke har så langt fått lite oppmerksomhet når det gjelder rovviltkonfliktene, og gjennom intervjuene med grupper i Porsanger har vi fanget opp noen perspektiver som skiller seg litt fra de vi kjenner lenger sør. Etterhvert mener vi å ha relativt god kjennskap til hvordan konfliktene arter seg på Østlandet og i Midt-Norge, så det var særlig viktig å få med en kommune i nord for å fange geografiske forskjeller i konfliktbildet og i lokale meningslandskap.

Men spredningen har ikke bare vært geografisk. Vi har også søkt å få kontakt med grupper som ofte ikke har noen tydelig posisjon i konfliktbildet eller som kanskje bare er måtelig interessert i hele rovviltsaken. Tidligere forskning har vist at en god del mennesker, også i områder med rovvilt, føler seg lite berørt av rovviltproblematikken, og at det dessuten finnes en ikke ubetydelig støtte for å ha store rovdyr (Skogen 2001, Krange & Skogen 2001, se også Bjerke m.fl. 2003). Blant annet har vi sett at en høyt utdannet "ny middelklasse", hvor mange er innflyttere, utgjør en økende andel av befolkningen også i utkantkommuner. Landbruk og ressursbasert industri er i tilbakegang, og sysselsettingen i en viktig sektor som skogbruken har rast nedover. Samtidig ekspanderer servicesektoren og offentlig sektor, ikke minst de utdanningskrevende middelklassesegmentene. Det foregår en omfattende utveksling med urbane områder, og gjennom framveksten av nye medier er "den store verden" like tilgjengelig for folk i distriktene som for alle andre. Som følge av denne utviklingen har en ganske vidtrekkende kulturell differensiering funnet sted. Disse endringsprosessene henger sammen med og griper inn i forholdet til naturen, både kognitiv forståelse, symbolikk og praktisk bruk. Større og større grupper mister forankringen i praktisk utnyttelse av naturressurser. Bruken av natur forvises til fritida, og også denne fritidsbruken endrer karakter, blant annet ved at den ikke lenger handler om høsting. Dermed brytes den tradisjonelle forbindelsen mellom høstingsfriluftsliv og en økonomisk betydningsfull utnyttelse av naturressurser. I utkantkommuner har befolkningsgrupper uten forankring i

tradisjonell utmarksbruk ofte ligget lavt i rovviltdebatten hittil, men ettersom økonomiske, sosiale og kulturelle endringsprosesser går sin gang, kan vi nok forvente at deres perspektiver blir mer synlige. Dette er en av årsakene til at vi har tatt sikte på å favne også slike grupper i de fire kommunene. Dessuten finnes det også blant disse mange som er opptatt av natur og friluftsliv, og uansett tilsier alminnelige rettferdighetsbetraktninger at det bør tas hensyn til meningene til alle som bor i et rovdymråde, enten de er sauebønder, harejegere eller innflyttede akademikere som bare går på ski av og til.

Det er takket være alle de velvillige informantene fra nord til sør at denne rapporten er blitt til. For det aller meste er vi blitt svært godt mottatt, mange har gitt uttrykk for at de synes det er veldig bra at forvaltningen viser interesse for å høre "vanlige folks" oppfatning av situasjonen, og at grasrota på denne måten får mulighet til å komme med innspill. Dessverre kan ikke alle synspunkter komme like klart fram i en rapport som denne. Vi håper likevel at de fleste føler at deler av deres oppfatning av rovviltsituasjonen blir synliggjort i den teksten som følger. Vi har også ambisjoner om å bruke mer av det rike materialet fra fokusgruppene i videre forskning.

Det er viktig at leseren hele tida har klart for seg at det vi skal studere er *menneskers forståelse av en situasjon*. Derfor er det ikke noe hovedmål for oss å beskrive hva som "faktisk" har skjedd i de kommunene hvor vi har gjennomført våre intervjuer. Det viktigste er å kartlegge og analysere folks *fortolkning* av hendelser og relasjoner, og de konsekvensene fortolkningen har for deres holdninger og handlinger. Dette er det sentrale enten man er opptatt av vitenskapelig forståelse av sosial interaksjon eller – som i dette tilfellet – praktiske konsekvenser for rovviltforvaltningen. For hvis folk *føler* at de behandles dårlig og utsettes for maktmisbruk – og det vet vi jo fra tidligere forskning at en del mennesker gjør i rovviltsaken – er det denne følelsen som preger deres holdnings- og handlingsmønstre. Hva en nøytral observatør, for eksempel en samfunnsforsker, måtte mene om et faktisk hendelsesforløp vil kanskje ikke være helt uten betydning, men noen særlig sterk faktor kan det neppe bli. Derfor er det mye viktigere – ikke minst om man har et *praktisk* siktemål – å forstå hvorfor folk reagerer som de gjør. Da har vi (og *vi* betyr her de som har mest makt til å påvirke situasjonen, først og fremst forvaltningsmyndighetene og politikerne) muligheter til å snu på flisa slik at vi i hvert fall eliminerer de mest destruktive prosessene.

2 Gjennomføring av under-søkelsen

2.1 Fokusgrupper

Bruk av såkalte fokusgrupper kan være en god måte til å få folk til å gi uttrykk for hva de virkelig mener eller føler i forhold til en sak eller en situasjon, eller få fortalt om egne opplevelser og ønsker. Fokusgrupper er en velprøvd metodisk tilnærming, og kort beskrevet er det rett og slett grupper av informanter som presenteres for et tema som de blir bedt om å kommentere og diskutere. Fokusgrupper er ikke i seg selv en *forskningsmetode*, selv om de brukes en del i kvalitative forskningsprosjekter som tar for seg avgrensede saksfelt. Fokusgrupper brukes også i markedsundersøkelser (der temaet kan være hva som helst fra cornflakes til biler), i konsekvensutredninger (hvordan vil det planlagte tiltaket virke på *dere*?) og i forbindelse med organisasjonsutvikling.

Vi vet etter hvert ganske mye om hvilke holdninger og fortolkninger av situasjonen som rår blant de mer markerte aktørene i roviltdebatten, særlig i grupper med tilknytning til landbruket eller tradisjonell utmarksbruk (først og fremst i form av jakt). Dette er grupper hvor det er vanlig å mene at roviltbestandene er for store, og hvor det finnes en sterk skepsis til dagens forvaltningsregime (selv om det selvsagt er store variasjoner i holdningsmønster, ikke minst blant jegere). Vi kjenner også godt til vernesidas argumentasjon, dels fra nyere forskning i lokalsamfunn med rovdyr, men hovedsakelig fra den offentlige debatten. Det er imidlertid interessant å undersøke hva slags holdninger som gjør seg gjeldende i grupper som *ikke* har noen klar posisjon i konfliktbildet eller som ikke oppnår samme oppmerksomhet i media som de mer markerte interessegruppene har fått. Til dette er fokusgrupper et godt verktøy. Når folk kommer sammen til en uformell samtale er det lettere å få folk i tale som kanskje ikke har markert at de har spesielle synspunkt i forhold til en sak eller ser på seg selv som talsmenn for et spesielt synspunkt. Ei gruppe kan bidra til å skape trygghet til ytre sine meninger, samtidig som gruppesituasjonen ofte får i gang meningsutveksling mellom deltakerne som bringer fram momenter som kanskje ville forblitt skjult i et individuelt intervju. Slik kan også fokusgrupper være et nyttig redskap for å fange bredden i lokale meningslandskap bedre enn vi hadde fått til med bare enkeltintervjuer. Og til sist; i et prosjekt som dette, hvor tid og andre ressurser er begrenset, kommer vi rett og slett i kontakt med flere informanter på kort tid ved å bruke grupper enn vi ville gjort med enkeltintervjuer.

2.2 Fokusgrupper som forskningsmetode

Gjennom å diskutere i grupper kan en se hvordan meninger uttrykkes eller forhandles og endres i sosiale sammenhenger og om gruppenormer og verdier er avgjørende for de meninger som kommer til uttrykk (Barbour & Kitzinger, 1999). I forhold til bredt sammensatte møter, gir fokusgrupper dypere innsikt i folks forståelse av en situasjon. Man bruker mer tid på

deres perspektiv, og lar flere personer komme til orde – også slike som ikke har verv i organisasjoner eller på annen måte representerer institusjonelle aktører. Det vil også være slik at fora der det er samlet representanter for ulike posisjoner i et konfliktfylt felt – som åpne møter – kan virke svært disiplinerende på noen av dem, avhengig av hvilken erfaring de har med slike møteplasser og hvilken tyngde de føler at de har i den aktuelle konteksten. Det er derfor stor fare for at noen perspektiver kommer dårlig fram. Dette behøver ikke alltid være de samme perspektivene – vi vil anta at det noen steder kan være verninteressene som kommer til kort i en lokal diskurs der rovdyrnotstanden har en hegemonisk posisjon, mens det andre steder kan være rovdyrnotstanderne som føler seg fortaapt i et "ansvarlig" og konsensusorientert møteklima.

For at folk skal være villige til å dele sine tanker og meninger er det viktig å skape et komfortabelt og tolerant miljø i fokusgruppene. Det er derfor deltakere til en fokusgruppe veldig ofte settes sammen av medlemmer i en naturlig bestående gruppe, som for eksempel medlemmer av en forening eller kollegaer fra den samme arbeidsplassen. Det er imidlertid ingen regel som sier at fokusgrupper må ha en relativt homogen sammensetning. Mennesker som deler en rekke felles opplevelser eller bakgrunn kan ofte vise seg å være mest kommunikative i en slik sammenheng, men ulikheter mellom deltakere kan også være produktivt. Mange samfunnsforskere foretrekker å arbeide med allerede eksisterende grupper, men dette er ikke en forutsetning for suksess. Skal en benytte seg av slike grupper er det viktig å rette ekstra oppmerksomhet mot de nettverk som finnes innen gruppa når deltakere skal rekrutteres (Barbour & Kitzinger, 1999).

Det viktige her er likevel det faktum at folk samles i grupper. For mange kan dette gi en viss trygghet i forhold til det å skulle mene noe om et tema. Det er ofte slik at enkelte selv oppfatter at de ikke har spesielt sterke meninger om et emne, men at det er lettere å gi uttrykk for dette i ei gruppe hvor en ikke trenger å kommentere eller gi sine synspunkt hele tiden. Derfor kan en fokusgruppedynamikk bidra til at mennesker som ellers ikke ville snakket ut som sine synspunkt og meninger likevel tar ordet.

2.3 Hvilke grupper deltok i de ulike kommunene?

I hver kommune er det gjennomført intervjuer med fire til seks grupper. Hvor mange fokusgrupper man bør ha er avhengig av hvilke tema man er interessert i, hvilke type deltakere man ønsker å komme i kontakt med, samt de ressurser som står til rådighet for prosjektet.

Det er viktig å understreke at fokusgrupper, i likhet med individuelle intervjuer, er metoder for innsamling av kvalitative data. Slike metoder er best egnet når det er meningsdannelse og fortolkning som skal undersøkes, og når det ikke finnes så omfattende kunnskap om studiefeltet fra før. Vi har mulighet til å gå i dybden og la folk bruke tid, og kan fange opp sammenhenger og perspektiver som vi ikke har vært oppmerksomme

på fra før. Kvalitative metoder innebærer å bruke mye tid på relativt få informanter, og det er derfor sjelden eller aldri mulig å operere med statistisk representative utvalg. Dette kan vanligvis bare gjøres i spørreskjemaundersøkelser, men disse har den store ulempen at de bare registrerer ting forskerne har tenkt på på forhånd, og det på en temmelig overfladisk måte. For denne studiens formål er det ingen tvil om at kvalitative metoder er best egnet, siden vi vil forsøke å gripe helheten i måten folk forholder seg til rovviltsituasjonen på, samtidig som det er viktig å fange opp mangfoldet i de meninger som finnes, til dels på et ganske detaljert nivå.

Selv om vi ikke opererer med statistisk representative utvalg, er det likevel viktig å bestrebe seg planmessig på å fange opp mangfoldet (se Barbour & Kitzinger 1999). I dette tilfellet, hvor tanken har vært å kartlegge hvordan ulike befolkningsgrupper i områder med rovdyr forholder seg til situasjonen og undersøke de ulike gruppenes perspektiver på de store rovdyra og konfliktene rundt dem, var det viktig å få en bred deltakelse. Vi forsøkte derfor å involvere folk med ulike utmarksinteresser (eller mangel på slike) og ulike yrkesgrupper slik at vi kunne fange opp holdninger og synspunkter som finnes blant de som nok ofte utgjør det "tause flertall" i rovviltdebatten, også i områder med rovdyr (se Skogen 2001, Krangle & Skogen 2001). Men selvsagt var det like viktig å komme i kontakt med de grupperingene som vanligvis markerer seg, selv om deres perspektiver stort sett er bedre kjent.

Noen gruppeutvalg er gjennomgående i alle kommunene. Blant annet er det gjennomført møter med en jegergruppe i hver av kommunene, samt ei gruppe bestående av representanter for landbruket, herunder folk som driver med sau der dette finnes (det gjør det nesten ikke i Aurskog-Høland). Det er flere grunner til at disse to gruppene inngikk som en naturlig del av vårt utvalg. Først og fremst er disse interessene (i ulike varianter) representert i alle kommunene og de er også grupper som man antar at berøres av at rovdyr finnes i området. Ettersom både Norges Jeger- og Fiskeforbund og organisasjoner som representerer primærnæringsinteresser er godt synlige i den offentlige debatten, ønsket vi å se hvilke meninger som rørte seg blant lokale representanter for disse interessene. I utvelgelsen av de ulike deltakerne ble det lagt stor vekt på at man først og fremst ønsket å ha med deltakere som ikke hadde markert seg sterkt i den lokale (eller nasjonale) debatten om rovvilt. Tilstedeværelse av profilerte aktører vil generelt kunne virke hemmende på hvordan andre gruppedeltakere gir uttrykk for sine oppfatninger.

For å fange opp et så bredt meningsspekter som mulig, samt å få et inntrykk av hvilke synspunkter som gjør seg gjeldende innenfor grupper som ikke nødvendigvis har næringsinteresser eller andre interesser som vil bli direkte berørt av rovdyr, måtte vi velge ut noen "utradisjonelle" grupper. Med utgangspunkt i de sosiale endringsprosessene vi har beskrevet innledningsvis, falt valget på lærere, andre kommuneansatte, og private næringsdrivende utenom landbruket. Planen var å kjøre en fokusgruppe for hver av disse kategoriene. Imidlertid gjorde stramme tidsrammer og generelt begrensede ressurser at vi ikke kunne gjennomføre dette i alle kommuner. Det ble

gjort i Aurskog-Høland og Lierne, mens vi ikke fikk til noen næringslivsgruppe i Lesja. I Porsanger ble næringslivsgruppa erstattet av ei gruppe av ansatte i Forsvaret, fordi Forsvaret er en stor arbeidsplass i kommunen. Porsanger hadde også to primærnæringsgrupper, både en landbruksgruppe og en egen reindriftsgruppe, siden tamreinnæringa står sterkt i kommunen og skiller seg ut både med tanke på driftsform og konfliktbilde i forhold til rovvilt.

I Aurskog-Høland hadde vi også ei gruppe elever fra en tredjeklasse biologi på Bjørkelangen videregående skole. De andre kommunene hadde ikke noen videregående skole, og vi fikk desverre bare til denne ene ungdomsgruppa. Ungdoms- og barneskole ble ansett som et mindre egnet nivå i forhold til å diskutere rovviltproblematikk med ungdom.

Ikke i noen av kommunene ble det etablert egne fokusgrupper for verneinteressene. At verneinteresser ville finnes lokalt anså vi som sannsynlig, og vi forsøkte derfor å få til slike grupper. Å få tak i informanter viste seg imidlertid vanskelig; for eksempel fantes det ingen lokallag av noen naturvernorganisasjon i noen av de fire kommunene. Vi tok kontakt med kjente personer på "vernesiden" i de ulike kommunene for å få hjelp til rekruttering, men fantes ikke tydelige grupper av verneinteresser noe sted.

En mulig forklaring kan være at verneinteressene faktisk ikke utgjør noen klar gruppering i kommunene. En annen faktor kan være at konflikten lokalt har utviklet seg slik at få vil stå fram med sterke synspunkter for vern av rovdyr. Vi vet at i enkelte kommuner har debatten tidvis hatt høy temperatur, og at det enkelte steder er slik at de som har stått fram med ønske om rovdyrvern ikke lenger ønsker å diskutere dette offentlig. Vi har ikke grunnlag for å trekke noen generelle konklusjoner om hva årsaken er til at verneinteressene ikke har avtegnet seg tydeligere. At slike grupper ikke synes å finnes i noen av disse områdene er uansett verdt å merke seg. Vi må imidlertid alt nå understreke at det var mange i de gruppene vi gjennomførte som har et positivt syn på rovdyr – til dels helt i tråd med miljøbevegelsens typiske syn. Dermed er også dette perspektivet representert. Det er ikke urimelig å anta at det beskjedne antallet informanter med uttalte pro-rovdyrholdninger reflekterer en beskjeden utbredelse av klare standpunkter som går i denne retningen, men trolig også at det lokale meningsklimaet ikke oppmuntrer til profilering av slike oppfatninger. Dette kommer vi selvfølgelig tilbake til.

2.4 Litt om rekruttering og utvalgskriterier

Hvordan ble deltakere rekruttert til fokusgruppene? Det finnes ulike tilnærminger til hvordan dette skal gjøres, og tematikk og tilgjengelige ressurser er et avgjørende punkt (Krueger & Casey, 2000, Greenbaum 2000). Vi valgte å bruke det som i metodelitteraturen kalles en "gatekeeper"; en portvakt. I dette begrepet ligger et samarbeid med en ressursperson som har oversikt over ulike aktørgrupper og mulige deltakere innen gruppa. For å rekruttere deltakere er en lokal nøkkelperson kontakten for hver enkelt gruppe, som så tok ansvar for å re-

kruttere møtedeltakere. De fleste kontaktpersoner ble kontaktet på bakgrunn av sin posisjon for eksempel som rektor på skolen eller leder for den lokale jeger- og fiskerforeningen. I varierende grad hadde også forskerne kontakter i kommunene fra før, og disse hjalp til med å "tegne kart" over de lokale meningslandskapene og foreslå nøkkelpersoner som kunne hjelpe oss videre.

Det er viktig å understreke de begrensninger og problemer som eksisterer ved bruk av lokale personer til å rekruttere deltakere til gruppene. En mulig risiko er at kontaktpersonen vil "sile" potensielle deltakere og kanskje rekrutterer deltakere som deler hans eller hennes egen oppfatning av tema. Et annet problem er at kontaktpersonen kan komme til å rekruttere deltakere på falske premisser eller at vedkommende ikke gir ut den nødvendige informasjon om hensikten med fokusgruppa (Barbour & Kitzinger 1999). Dette er elementer som det selvsagt ikke er mulig å forsikre seg mot når en benytter denne type rekrutteringsprosess. I samtaler med våre kontaktpersoner har vi prøvd å vektlegge at utvalget bør være så bredt som mulig, slik at det gjenspeiler de meningsmønstre som finnes inne i gruppa. Muligheten for en skjev rekruttering av deltakere er likevel til stede dersom kontaktpersonen legger for mye vekt på dette, og bestreber seg på å finne deltakere som ikke representerer hans eller hennes syn. Nettopp dette ble kommentert i en av gruppene der deltakerne var usikre på om deres synspunkter var representative for hvordan det store flertall i deres kategori egentlig stilte seg til rovdyra. Det er bortimot umulig å forsikre seg mot at slike situasjoner oppstår, men i all hovedsak ser det ut til at det har vært en god spredning av deltakere og meningsbilder i gruppene.

Kontaktpersonene har stort sett ikke deltatt i fokusgruppeintervjuene, blant annet fordi flere har hatt sentrale roller i forhold til rovviltsaken, for eksempel som leder av den lokale jakt- og fiskeforeningen, eller sau- og geitlagslaget. Dette har blitt avklart med den enkelte kontaktperson med henvisning til viktigheten av ikke å hemme den frie meningsutvekslingen blant øvrige deltagere.

Et fåtall av kontaktpersonene stilte seg noe uforstående til denne framgangsmåten og hadde et sterkt ønske om å få delta selv. I noen tilfeller ville det kanskje ikke betydd noe negativt å ha med profilerte personer, men dette ville avhenge av sider ved sammensetningen og dynamikken i gruppene som vi umulig kunne kjenne til på forhånd. Vi valgte derfor å være konsekvente her, men tok med kontaktpersoner som *ikke* hadde deltatt spesielt aktivt i diskusjonen i sine lokalmiljøer, og som ellers ikke hadde posisjoner i lokalsamfunnet som skulle tilsi at de ville dominere sine grupper. Ønsket om å delta er nok et uttrykk for at rovdryrsaken er et tema som engasjerer, og at mange gjerne vil benytte anledningen til å gi uttrykk for sine synspunkter. I en kommune ble det fra kommuneadministrasjonens side stilt spørsmålsteget ved i det hele tatt å bruke fokusgrupper, fordi disse gruppene ikke ville være statistisk representative og dermed ikke vil gi noe "riktig" bilde av hvordan rovviltkonflikten oppleves lokalt. Dette er en forståelig innvending, men vi minner om at metoden er valgt med omhu på grunn av sine spesielle fortrinn, og gruppene samlet

gir et bredt (og trolig ganske riktig) bilde av spredningen i holdningsmønstre.

2.5 Praktisk gjennomføring av fokusgruppemøter

Fokusgruppemøtene har vært ledet av en intervjuer som setter i gang en diskusjon omkring ulike tema og sørger for at synspunkt og uttalelser følges nærmere opp dersom det er nødvendig. I arbeidet med disse gruppene har vi ikke kunne bruke samme intervjuer i alle gruppene, noe som skyldes økonomiske og bemanningsmessige begrensninger. En båndopptaker har vært brukt for å ta opp diskusjonen, noe som er vanlig ved gjennomføring av slike gruppesesjoner. Datamaterialet er til dels behandlet av andre enn intervjuerne, noe som gjør det viktig å sikre tilgang til det som er blitt sagt. Anonymisering av deltakere er et grunnleggende prinsipp i denne type forskning.

Diskusjonen i gruppene fulgte en såkalt tema- eller diskusjonsguide (Greenbaum 2000). Denne har som formål å fungere som huskeliste for intervjueren og sørge for at de temaene man ønsker å studere faktisk blir berørt. I prosjektet har man tatt sikte på å få et inntrykk av gruppenes ulike perspektiver på de store rovdyra, synet på konflikten rundt dem og på konfliktdependende tiltak, samt egne ideer om hva som kan være hensiktsmessige forvaltningsgrep og mulige avbøtende tiltak. Diskusjonsguiden skal også sørge for at diskusjonen i gruppa forløper greit, og at man har en viss oversikt over hvilke tema som skal diskuteres i forhold til den tid man har til rådighet.

Det finnes ingen klare retningslinjer for hvor lenge en fokusgruppe skal holde på, dette er avhengig av hvordan diskusjonen forløper og hvor god tid deltakerne har. Møtene våre strakk seg fra 1,5 til 2,5 timer. Generelt hadde deltakerne satt av god tid til møtene, og flertallet hadde en svært positiv innstilling til denne formen for lokal "høring" i forkant av rovviltmeldingen.

3 De fire kommunene

Innenfor rammene av prosjektet var det mulig å gjennomføre fokusgrupper i fire kommuner. Ved valg av kommuner ble det lagt vekt på å få en geografisk spredning i forhold til aktuelle roviltarter og ulike typer konflikter. Kommuner der det har vært gjennomført lignende eller mer omfattende studier tidligere, og hvor vi dermed har et godt overblikk allerede, er ikke tatt med. Dette gjelder aktuelle konfliktkommuner som Stor-Elvdal og Trysil i Hedmark, og Våler i Østfold. Resultater fra disse studiene vil til en viss grad bli trukket inn i diskusjonen av funn fra den nye undersøkelsen. Vi viser for øvrig til en rekke publikasjoner fra de tidligere studiene (Skogen 2001, Skogen & Haaland 2001, Krange & Skogen 2001, Skogen & Krange 2002, Krange & Skogen 2002, Skogen & Mauz 2002, Skogen 2002, Krange & Skogen 2003).

De fire nye kommunene er Aurskog-Høland, Lesja, Lierne og Porsanger. Her følger en kort beskrivelse av kommunene men henblikk på geografi, demografi og rovviltsituasjon.

3.1 Aurskog-Høland

Aurskog Høland kommune (967 km², ca. 13 000 innbyggere) er den største kommunene i Akershus fylke, og ligger i øst med grense til Hedmark i nord, Østfold i sør og Sverige i øst. Det tar i underkant av en time med bil til Oslo fra kommunesenteret Bjørkelangen.

Kommunen er blant de 10 største skogsbrukskommunene i landet, og har samtidig store jordbruksarealer med kornproduksjon, samt melkeproduksjon og kjøttproduksjon på storfe og gris. Skog- og jordbruk står for omlag 6 % sysselsettingen. Kommunen har 20-30 driftsenheter sau med omlag 700 sau på beite, hovedsakelig på innmark. Aurskog-Høland har også et variert næringsliv med innslag av en rekke teknologiske bedrifter. Ca. 30 % av de yrkesaktive har sitt arbeid utenfor kommunen, og mange pendler til Oslo.

Aurskog-Høland ligger innenfor det nåværende forvaltningsområdet for ulv, der ulven skal tillates å etablere seg og ha et fortsatt strengt vern. Årjäng-Kongsvingerflokken (8-9 individer) har deler av sitt revir innenfor kommunen. Siden flokken ble registrert i 1997, har det vært årlige ynglinger fram til og med 2001. I tillegg må det kunne forventes å forekomme streifindivider av ulv i kommunen. Kommunen har en fast bestand av gaupe som reguleres ved kvotejakt. Som i store deler av landet for øvrig, vil det også i Aurskog-Høland kunne forekomme streifindivider av bjørn, selv om det ikke er noen etablert bestand der.

Det er først og fremst tilbakekomsten av ulv som skaper konflikter i Aurskog-Høland. Enkelte opplever uro og frykt, og hevder at naturens bruksverdi til turer, bærplukking, jakt og annet friluftsliv er redusert som følge av ulven. Som i en del andre områder med ulv, pågår en debatt om hvorvidt ulven er satt ut av mennesker eller ikke. I media har temperaturen i

rovviltdebatten til tider vært høy, blant annet i forbindelse med ulovlig utplassering av giftåte i skogen. Sau på inngjerda innmark har vært utsatt for ulveangrep i kommunen.

3.2 Lesja

Lesja kommune (2253 km², ca. 2200 innbyggere) er den største kommunen i Oppland fylke, og ligger lengst nord, øverst i Gudbrandsdalen. Kommunesenteret Lesja ligger et kvarters kjøring fra Dombås i sørøst, og en drøy times kjøring fra Åndalsnes i Møre og Romsdal i nordvest.

Lesja er en fjellkommune der 82% av kommunens areal ligger over 900 m.o.h. Det meste av bebyggelsen ligger mellom 500 og 650 m.o.h., og er stort sett spredd på en strekning på vel 6 mil langs E136. Hovednæringa er landbruk, og nesten 40% av alle yrkesaktive er sysselsatte innen jord- og skogbruk. Det er vanlig med flere ulike produksjoner innen det enkelte bruk, og melkeproduksjon og storfehold sammen med sauehold er viktige deler av landbruksstrukturen i bygda. Antall driftsenheter med sau er rundt 100, med omlag 16 000 sau på beite. Ellers er den viktigste sysselsettingen innenfor offentlig tjenesteyting, men det finnes også noe reiselivsnæring, industri og håndverk.

Kommunen ligger i sin helhet innenfor det som tidligere var det forvaltningsmessige kjerneområdet for jerv i Sør-Norge, der jerven skulle ha et strengt vern. Kjerneområdet ble opphevet med virkning fra 1. april 2002, da bestanden hadde nådd minst 8-10 årlige ynglinger. Framover i tid skal jerven forvaltes med et bestandsmål på minst 10 – 15 årlige forynglinger over et større område i hele Sør-Norge. Samtidig skal konfliktene med bufenæringa reduseres så mye som mulig, blant annet gjennom regulering av jervebestanden med lisensjakt. En egen jervenemnd fastsetter kvoter og områder for lisensjakt i hele Sør-Norge, og består av representanter fra de aktuelle fylkeskommunene. Kommunen har en fast forekomst av gaupe som kan reguleres ved kvotejakt. I tillegg finnes kongeørn. Verken ulv eller bjørn er etablert i Lesja, og kommunen ligger ikke i nærheten av særskilte forvaltningssoner for disse artene. Streifindivider vil kunne forekomme.

Rovviltkonflikten i Lesja kommune er først og fremst knyttet til forvaltningen av jerv i forhold til det betydelige omfanget av sau på utmarksbeite. Beitebrukere i kommunen har opplevd, og opplever, omfattende tap av sau til jerv. Tapene har økt i takt med økningen i jervebestanden, blant annet etter opprettelsen av det sørnorske kjerneområdet for jerv i 1993/94. Ulike tapsforebyggende tiltak har vært igangsatt, med varierende resultater.

3.3 Lierne

Lierne kommune (2973 km², ca. 1600 innbyggere) ligger lengst øst i Nord-Trøndelag fylke, og har en 150 km lang grense mot Sverige som avgrenser kommunen både mot sør, øst og delvis mot nord. Kommunen deles i tre bygder: Nordli,

Sørli og Tunnsjøen. Nordli er kommunesenter, og ligger et par timers kjøring fra Steinkjer.

Kommunen er en utpreget innlandskommune med vide skog- og fjellområder, og tallrike sjøer og myrer. Jord- og skogbruk har en sentral betydning i kommunen med 21 % av sysselsettingen, og det er det primære grunnlaget for dagens spredte bosetting. Viktigste landbruksgrener er melkeproduksjon og kjøttproduksjon på storfe og sau, og det finnes ca. 100 gårdsbruk med husdyr. Antall driftsenheter med sau er i underkant av 30, med 5000 - 6000 sau på beite. Ellers er den viktigste sysselsettingen innenfor offentlig tjenesteyting, men også noe innen transport, bygg og anlegg, reiselivsnæring og annen næringsvirksomhet, bla. Lierne lefsebakeri som er en betydelig arbeidsgiver med ca. 40 årsverk.

Hele kommunen ligger innenfor et av de fem forvaltningsmessige kjerneområdene for bjørn i Norge, hvor bjørnen skal ha et strengt vern. Den ligger nært opp til et reproduksjonsområde for bjørn i Sverige, som delvis strekker seg inn i de østlige delene av kommunen. Det er derfor regelmessig tilstedeværelse av bjørn i Lierne, for det meste hannbjørner, men sporadisk også binner med unger. Lierne har også en fast forekomst av gaupe som kan reguleres ved kvotejakt. Lierne ligger sør i utbredelsesområdet for jerv på Nordkalotten, og det påvises sporadisk ynglinger i kommunen.. Lierne er inkludert i lisensjaktområdet for jerv i Nord-Norge. I tillegg finnes kongeørn. Ulv er ikke etablert i Lierne, og kommunen ligger heller ikke i nærheten av forvaltningssonen for ulv. Streifindivider vil kunne forekomme.

I Lierne er konflikten først og fremst knyttet til bjørn som skadepolder på sau, samt til den uro og frykt som oppstår blant folk som opplever å ha bjørn i sine nærområder. Beitebrukere i Lierne har opplevd og opplever omfattende tap av sau til bjørn. Tapene har økt betydelig siden 70- og 80- tallet, med de største tapene i perioden fra midten av nittitallet. Samtidig har bjørnebestanden økt i takt med økende bjørnebestand i Sverige. Antall sau i utmarka i Lierne er nær halvert i løpet av få år, og antall brukere er redusert betydelig. Ulike taksforebyggende tiltak har vært igangsatt, med varierende resultater. Det har de senere år vært økende fokus på den frykt og uro bjørnen skaper hos deler av befolkningen i Lierne.

3.4 Porsanger

Porsanger kommune (4873 km², ca. 4300 innbyggere) ligger rundt Porsangerfjorden i Finnmark fylke, og er landets tredje største kommune. Kommunesenteret Lakselv ligger innerst (lengst sør) i Porsangerfjorden, en times kjøring fra Karasjok i sør, drøye to timers kjøring fra Alta i vest, og fire og en halv times kjøring fra Kirkenes i øst.

I tillegg til den lange kystlinja mot Porsangerfjorden, har Porsanger kommune betydelige innlandsarealer med fjell, vidde og fjellbjørkeskog. Halvparten av kommunens innbyggere bor i Lakselv, og 35 % av befolkningen er samisk-språklig. Ulike former for tjenesteyting utgjør 80% av alt privat næringsliv i

kommunen. I tillegg til noe fiske, har kommunen en landbruksnæring med husdyrhold og samisk tamreindrift. Antall driftsenheter med sau er omlag 50, med oppunder 6000 sau på beite. Rundt 10 tamreindistrikter bruker områder i kommunen, slik at både reindriftsutøvere bosatt i Porsanger og andre kommuner har rein på beite og trekk i kommunen. Det er store variasjoner i forbindelse med den sesongvise flyttingen av reinen mellom beiter. I tillegg til offentlig sektor, er Forsvaret i Porsanger en av de store arbeidsplassene i kommunen.

Porsanger kommune ligger ikke i tilknytning til kjerneområder eller særskilte forvaltningssoner for rovdyr. Kommunen ligger i en del av Finnmark der det er fast forekomst av gaupe, jerv og kongeørn. Gaupa og jerven kan reguleres ved henholdsvis kvotefri jakt og lisensjakt.

I Porsanger kommune preges konfliktbildet av tap av beitedyr til jerv og kongeørn innen tamreindrift og sauehold. Det er også noe tap til gaupe. Tapsårsakene innen reindrifta er sammensatte, og varierer svært mye fra område til område, blant annet i forhold til klima, rovdyr tetthet, samt tilgang og kvalitet på beiteområder. Reindrifta skiller seg fra saueholdet blant annet ved at reinen er utsatt for rovdyrangrep hele året. Dessuten har jerven og gaupa i nord i stor grad tamrein som hovedføde, og det finnes få effektive taksforebyggende tiltak. Noe tap av rein til rovdyr er derfor vanskelig å unngå. Det er imidlertid anerkjent at tapene til rovdyr har øket gjennom nittitallet, og at de i dag er for høye i enkelte områder. Også saueholdet opplever økende rovdyr tap, og i enkelte år mister noen brukere mye sau til rovdyr. Ulike taksforebyggende tiltak har vært igangsatt, med varierende resultat.

4 Lokale meningslandskap - Generelle inntrykk av folks forhold til rovvilt, rovviltforvaltningen og rovviltkonfliktene

Fokusgruppeintervjuer har vært gjennomført i fire relativt ulike kommuner som også kan sies å være ulikt berørt av rovvilt-situasjonen. Hvordan konfliktsituasjonen oppleves ser ut til å variere i forhold til hvilke rovdyr som er til stede og hvilke næringer og utmarksaktiviteter som er dominerende i kommunen. Ikke overraskende ser ulv og bjørn ut til å oppleves som mer konfliktskapende enn jerv og gaupe. Mellom de ulike gruppene vi har snakket med innen den enkelte kommune finnes det naturlig nok også ulikheter. Men det finnes også klare likhetstrekk mellom dem, og mellom de fire kommunene. Den variasjonsbredden vi ønsket å fange opp ved å inkludere "utradisjonelle" grupper, viste seg å ikke være like tydelig i alle kommunene. Særlig i Lesja, men også i Lierne, var det stor (men selvsagt ikke total) samstemmighet på tvers av gruppene. Variasjonen mellom gruppene (og til dels også innenfor dem) var større i Porsanger, og særlig i Aurskog-Høland. Vi støtte ikke på noen som ville fjerne store rovdyr fra Norge (med unntak av noen få fra Aurskog-Høland som ikke ville ha ulv i landet), og positive holdninger var nokså vanlig. Enkelte forfektet synspunkter som kan gå rett inn i en moderne verne-diskurs, selv om de fleste som sa de var positive til *dyra*, uttrykte samtidig betydelig skepsis til dagens vernepolitikk.

Imidlertid er det store forskjeller i folks engasjement. I alle kommunene så vi et spekter fra svært engasjerte deltagere, til personer som egentlig ikke mente så mye om rovvilt og enda mindre om rovviltforvaltningen. Noen steder ble vi også presentert for et bilde av at *folk flest* – altså de "brede lag" som ikke deltok i fokusgruppene – hadde et temmelig distansert forhold til det hele, og at hvis en kunne spore noe slags engasjement, så gikk dette ut på at mange var intenst lei av hele greia. Det siste gjaldt særlig Aurskog-Høland, mens vi også satt igjen med et bilde av Porsangerfolket som lite opptatt av rovdyr.

4.1 Rovviltkonfliktene - høy temperatur, men nyanserte syn

Et viktig fellestrekk mellom både grupper og kommuner er at de fleste av informantene ser ut til å ha et langt mer balansert syn på rovdyra enn det som ofte framgår av det medieskapt bildet. Medienes fokus på rovviltkonfliktene har til tider vært intenst i enkelte av disse kommunene, og har nok bidratt til det som av mange informanter oppfattes som et feilaktig unyansert bilde av konflikten og de lokale holdningene til rovdyr. Intervjumaterialet vårt viser at det svart-hvitt-bildet som ofte tegnes i media ikke stemmer med virkeligheten. De aller fleste av våre informanter mener at rovdyra har en framtid i Norge,

men at det er forvaltningen som først og fremst må endres. De færreste vil ha rovdyra helt vekk, men mange har et inntrykk av at bestandene er for store, og at mulighetene er for begrensede til å regulere rovdyra til mer akseptable nivå. Det er bare i Aurskog- Høland at det forekommer noen få ihuga "ulvemotstandere" som gjerne skulle sett ulv fjernet helt fra Norge. Ingen ønsker å fjerne noen annen art.

Nå vil kanskje noen påpeke at selve rekrutteringsprosessen til gruppene kan ha gitt en overvekt av folk som har et mer nyan-sert syn enn det en kan finne på ytterfløyene i disse kommunene, og særlig gjelder det rovviltmotstand. Som tidligere nevnt er dette vanskelig å unngå i slike rekrutteringsprosesser. At vi skal ha fått et helt skjevt materiale, og dermed inntrykk av situasjonen, mener vi likevel ikke er sannsynlig. Fra de undersøkelser som vi har gjort tidligere blant annet fra Stor-Elvdal og Østfold (se for eksempel Krange og Skogen 2001, Skogen & Haaland 2001), og hvor andre framgangsmåter har vært tatt i bruk for å velge ut informanter, finner vi for det meste de samme tendensene. Dette gir oss grunn til å tro at vi stort sett har klart å fange opp bredden i det som kan kalles de lokale meningslandskap.

4.2 Mangfold og moderasjon

Et fellestrekk for de fire kommunene er altså at det rår et relativt balansert syn på rovdyr. Det er likevel viktig å få fram at det finnes til dels nokså betydelige variasjoner innen gruppene. Til tross for fellestrekk er det nemlig ikke slik at situasjonen framstår som entydig. Forskjellene finner vi til dels i hvordan konfliktbildet tegnes, på hvilken måte en føler seg berørt av konflikten, hvilke aktører det fokuseres mest på og hvilke løsninger man foreslår på dagens rovviltproblemer. Det er rimeligvis størst variasjon i de gruppene som ikke er satt sammen på grunn av tilknytning til utmarksbruk. I disse gruppene er det selvsagt en del som sympatiserer med folk som har problemer med rovdyra, det finnes jegere i disse gruppene selv om det ikke er derfor de er med, og det er noen som føler ubehag eller til og med frykt for ulv og bjørn. Det gjør at rovdyrskepsisen er til stede i alle gruppene, mens det også er i disse gruppene vi kommer nærmest vernesidas typiske argumentasjon.

Vårt inntrykk er altså at det slett ikke rår noen konsensus innad i alle gruppene, selv om noen grupperinger har mer samstemte oppfatninger enn andre (særlig de som er rekruttert fra utmarksnæringene, i noe mindre grad også jegerne). Det har på flere møter vært kommentert at rovviltkonflikten etterhvert har utviklet seg slik at mange ikke tør si sin egentlige mening og kanskje heller ikke tør stå fram som rovdyrforkjemper. Vi har altså likevel sett en betydelig meningsvariasjon i noen grupper. Det skulle tilsi at gruppene har gitt informantene tilstrekkelig trygghet til å gi uttrykk for det de mener, slik at de ikke har brent inne med synspunkter av frykt for å provosere de andre deltakerne.

Blant annet ser vi at det i de fleste grupper er noen informanter som har et syn på rovdyr som går i mer positiv retning enn den balanserte oppfatningen vi stort sett ellers har funnet.

Selv om vi ikke har kommet over noen organiserte "vernegrupper" eller tydelige vernemiljøer, ser vi at det finnes informanter som har et klart positivt syn på rovdyras eksistens i norsk natur og som anser rovdyras tilstedeværelse som en berikelse. Det er få slike informanter, men samlet sett er de altså til stede i alle kommunene.

Aurskog-Høland skiller seg likevel noe ut, og vi ser en tendens til en større polarisering i synspunkter der enn i de andre kommunene. Det betyr ikke at det er et høyere konfliktnivå enn på de andre stedene, men at spennet i synspunktene er større – og at det er flere informanter på hver ytterpol. Både i næringslivsgruppa og i lærergruppa er det flere informanter som uttrykker holdninger i forhold til rovdyrkonflikten som går klart i retning av et typisk verneperspektiv, og i mer utpreget grad enn det vi finner andre steder. Dyras egenverdi blir framhevet, og ikke så få forteller at både de selv og flere av deres bekjente synes det er spennende og interessant å ha rovdyr i området. Når flere av disse likevel stiller seg kritiske til dagens rovviltpolitikk, skyldtes dette mer en oppgitthet over forvaltningens løsninger og holdninger enn noen særlig motstand mot rovdyra.

"Diskusjonen har egentlig dreid fra å være mot ulven til å være mot forvaltningen. Ulven virker ikke å ha de store økonomiske konsekvensene med tanke på sau og elg. Fellesfienden blir forvaltningen, på grunn av overstyringen. Samtidig så må man jo ha en viss styring fra sentralt hold"

Fra næringslivsgruppa, Aurskog-Høland

Også i ungdomsgruppa som ble intervjuet i Aurskog – Høland ser vi at det er det svært mange som har et positivt syn på rovdyr. Her ble det gitt minimalt uttrykk for rovdyrmotstand, med unntak av et par elever som var veldig engasjerte jegere. De aller fleste ga uttrykk for at rovdyra måtte få lov til å eksistere i området, selv om det også ble uttrykt forståelse for de som måtte føle frykt eller ha andre problemer med ulven. Det er beklagelig at det ikke var anledning til å ha tilsvarende ungdomsgrupper med samme utdanningsorientering i de andre kommunene, da det kunne ha gitt oss en større grunnlag for å si noe konkret om eventuelle forskjeller mellom aldersgrupper. Ut i fra det materiale som foreligger og den aldersspredning som vi har hatt, ser det ut til at yngre folk stiller seg mer positive til rovdyra enn de litt eldre, dette ser vi særlig gjenspeilt i de lærergruppene vi har snakket med (hvor det har vært et visst aldersspenn), men også til dels i kommunegruppene og i noen av jegergruppene.

Dette er ikke overraskende. Norske og utenlandske studier har entydig vist at langt flere yngre enn eldre ønsker å beskytte store rovdyr (se for eksempel Bjerke m.fl. 2003). Dette har sikkert flere årsaker, men det er vanlig å peke på i hvert fall to: Eldre mennesker vokste opp i en tid da holdningene til store rovdyr gjennomgående var negative, tidels svært fiendtlige. Vi vet at holdninger som erverves tidlig i livet sjelden gjennomgår dramatiske endringer senere. Eldre mennesker har også oftere enn yngre en bakgrunn i – eller i hvert fall førstehånds kjennskap til – økonomisk utnyttelse av naturres-

surser, for eksempel i form av utmarksbeite, som kan komme i konflikt med store rovdyr.

Tilsvarende var det en tydelig tendens til at utdanningsnivå spilte inn, og da på den samme måten som det alltid gjør: Folk med høy utdanning er ofte mer positive til rovdyr enn de som har lite utdanning (se igjen Bjerke m.fl. 2003, Bjerke & Kaltenborn 2000). Ofte tolkes dette som en *effekt* av utdanning, men det er også grunn til å tro at kulturelt betingede preferanser som leder fram til et valg om å ta høyere utdanning samtidig kan disponere for bestemte perspektiver på miljøvern. Flere studier peker på at det særlig er den del av middelklassen som befinner seg lengst unna tunge markedsøkonomiske prosesser (for eksempel lærere, sosialarbeidere og leger, men også mange andre yrkesgrupper) som slutter opp om de mest samfunnskritiske perspektivene på miljøvern, for eksempel ved å avvise økonomisk vekst som en fornuftig målsetting. Det er også dette sosiale segmentet som er miljøbevegelsens viktigste rekrutteringsbasis (Morrison og Dunlap 1986, Skogen 1996, Strandbu & Skogen 2000). Uansett, vi mener ikke å si at det er "klokere" å være for rovdyrvern enn å være skeptisk til vern i dagens omfang. Det er sikkert bra med høy utdanning, men det gir ikke nødvendigvis større innsikt i alle slags spørsmål – heller ikke rovdyras plass i norsk natur. Vi kommer til å diskutere ulike kunnskapstyper etter hvert, og se nærmere på sammenhengene mellom måten folk tilegner seg kunnskap på og de holdningene de har til store rovdyr.

4.3 Ulike områder, ulike rovdyr

De ulike kommunene har ulike rovviltsituasjoner, både i forhold til arter og bestandsstørrelser, og hvilke aktiviteter og næringer som særlig opplever konflikter. Det ser ut til å oppleves mer problematisk å skulle forholde seg til ulv og bjørn sammenliknet med jerv og gaupe. Og av de to "verste" er det liten tvil om at ulven skaper mest røre nå om dagen (Skogen & Haaland 2001, Krangle & Skogen 2001), men det er ikke godt å si om dette skyldes egenskaper ved arten, at den er en nykommer folk ikke har erfaring med, eller om det er ulveforvaltningen som oppleves som enda mer mislykket enn den som gjelder de andre artene.

I et forsøk på å kategorisere vil en kunne si at det ser ut til å finnes større og mer markerte grupper som er sterkt kritiske til dagens rovviltvern i Aurskog-Høland og i Lierne enn i Porsanger og Lesja. I de førstnevnte kommuner diskuteres selve *dyret*, det vil si ulven eller bjørnen, langt mer inngående enn i de kommunene hvor det finnes jerv og gaupe. For eksempel retter mange av informantene mye av sin oppmerksomhet mot ulven og bjørnens atferd, og er opptatt av om dyra har endret atferd de siste åra. Det stilles spørsmål ved hva som *egentlig* er "normal atferd" for ulv og bjørn. I begge disse kommunene peker mange av informantene på det som de synes er en merkelig atferd hos rovdyra. For ulvens vedkommende er det snakk om atferd som folk oppfatter som avvikende i forhold til det forskere og andre eksperter har sagt skal være vanlig, og også folks "common sense"-oppfatning av ulven som et sky villmarksdyr. Det får flere til å undre seg over om det kan være

snakk om ulvehybrider i området, om ulvene kan være satt ut fordi de ser ut til å frykte mennesker så lite og fordi veksten i antall har skjedd så fort, eller om radiosenderne påvirker dyras atferd. Dessuten framholdes det at mangel på jakt kan ha gjort dyra mindre sky. I Lierne peker informantene fra samtlige grupper på at det ser ut som om bjørnen har endret atferd over de siste årene. Mange er usikre på hva som er "normal" atferd for bjørn, men det er også mange som mener at bjørnens atferd opplagt har endret seg etter år med fredning: Den skyr ikke folk lenger, og er ubehagelig nærgående. Flere viser til at det synes som om representanter for forskningen og forvaltningen heller ikke er helt sikre på dette punktet, og atter andre hevder at de for det meste farer med tull når de "informerer" om bjørnens atferd.

Et tilsvarende mønster avtegner seg til dels også i Aurskog-Høland når det gjelder ulv. "Vi har fått beskjed om at ulven ikke hopper over gjerder og løper over veier - men så ser vi det stikk motsatte", er det flere som hevder. Dette synet på kunnskapen om hva ulven gjør og ikke gjør kjenner vi igjen fra andre områder hvor folk har hatt ulven tett innpå seg. Også i Østfold og i Østerdalen har det vært mange reaksjoner på ulvens atferd i forhold til hva man er blitt fortalt at den skal gjøre (Skogen og Haaland 2001, Krangle & Skogen 2001).

4.4 Trenger vi mer kunnskap? Og får vi egentlig den kunnskapen vi trenger fra forskningen?

Synet på hvilken kunnskap som trengs om rovdyr er noe varierende mellom kommunene. Mens noen peker på viktigheten av økt kunnskap og bedre informasjon, mener andre at nå vet man det man trenger for å kunne forvalte rovdyra. Det som likevel er et fellestrekk mellom kommunene er at svært mange i liten grad skiller mellom forskning og forvaltning, men snakker om det under ett.

Men *hvor mye* kunnskap som trengs er en ting, *hva slags* er noe annet. Og her er det tydelig at mange av våre informanter, og særlig i landbruks- og jegergruppene, huser en betydelig skepsis til rovviltforskningen og til andre eksponenter for den typen kunnskap denne forskningen frambringer.

Mange av informantene synes at de har omfattende kunnskaper om naturen og dyrelivet i sine nærområder, men føler ikke at disse kunnskapene blir tatt alvorlig verken av forvaltningen eller forskningen. Tvert imot føler de seg ofte latterliggjort. De mener at de kunne bidratt på mange områder, men blir holdt utenfor.

Mange av informantene erkjenner at forskere ikke kan si mer enn de er hundre prosent sikre på, og at de derfor kan komme til å operere med for lave tall. Det aksepteres for så vidt at vitenskapen må stille andre krav til en observasjon enn det folk flest gjør. Men poenget er at dette oppfattes som irrelevant, siden mange er sikre på at det er betydelig mer rovdyr i virkeligheten. Og det virker jo umiddelbart fornuftig å basere rovviltforvaltningen på virkelighetens rovviltbestander, og ikke

estimer som må være konservative for å tilfredsstillende bestemte metodekrav. Her må vi understreke at forfatterne av denne rapporten slett ikke kan ha noen formening om hvor mange ulver det er i Aurskog-Høland eller hvor mange bjørner det er i Lierne, men sett fra lokale aktørers side fortøner det seg neppe som noen trøst at forskere og forvaltere innrømmer at det kan være mer rovdyr enn de offisielt sier. Tvert imot kan dette få hele forvaltningssituasjonen til å framstå i et absurd skjær, hvis forskerne og forvalterne oppfattes som om de sier omtrent: "Vi vet at det er mer rovdyr enn vi sier, men vi kan ikke innrømme det."

Når det gjelder behovet for økt kunnskap og flere forskningsprosjekter utmerker reindriftsnæringa i Porsanger seg. I denne gruppa uttrykkes et sterkt ønske om mer forskning for å få en økt forståelse av reindriftsnæringas rovdyrproblem. Det sies at forskningen kanskje kan bidra til å målbære reindriftsnæringas problemer, og at myndighetene i større grad vil ta hensyn til forskningsresultater enn det representanter for næringa sier. Med andre ord oppfattes forskningen som en mulig alliansepartner for reindriftsutøverne, og en har ikke like dårlige erfaringer med forskningsprosjekter som flere informanter ser ut til å ha i andre kommuner.

"En forlengelse av forskningsprosjektet "produksjon og tap i tamreinnæringa" hadde vært fint. Men hvis en tror at bare en gidder å forske lenge nok så tar det slutt på jerven, da tar en feil. Det må gjøres tiltak! I dag er det et problem at myndighetene tror mer på forskerne enn de gjør på reindriftsnæringa. Derfor er det viktig å gå i kompaniskap med forskninga."

Fra reindriftsgruppa, Porsanger

Men merk at informanten begrunner sitt standpunkt med at det er et problem at forvaltningen ikke hører på dem, slik at det kanskje kan være nyttig å få noen forskere til å tale deres sak. Og i motsetning til mange informanter andre steder, avviser de ikke at dette kan skje. Dette skyldes ganske sikkert positive erfaringer med pågående prosjekter som undersøker forhold som er meget relevante for næringa, og hvor de involverte forskerne har etablert god kontakt med næringsutøverne. Vi øyner likevel et nokså instrumentelt forhold til forskningen: Det er bra så lenge den tjener våre interesser ved å målbære vårt syn på en måte vi ikke kan selv. I Lesja og Lierne ser det ut til å være få næringsutøvere, og ikke så mange andre heller, som har noen tro på at dette faktisk kan skje.

Samtidig er det betydelig skepsis til forskningen i andre grupper i Porsanger, og ikke minst til iverksetting av flere forskningsprosjekter. Det vises blant annet til den erfaringen man har med forskningen på sel i kommunen. I flere av gruppene hevdes det at resultatene fra denne forskningen er lite tillitvekkende, blant annet fordi forskerne har kommet fram til langt lavere anslag for selbestanden enn det lokale folk mener er riktig basert på egne observasjoner. Det virker som om en del av informantene har et nærmere forhold til dette prosjektet enn til forskningen på store rovdyr, men erfaringene fra selforskningen overføres til bedømmelsen av viltbiologisk forskning generelt. Og dette er noe vi har sett over alt i tidligere studier: Forskerne betraktes som en slags profesjonelle miljø-

vernere som har ulike personlige interesser av å anslå bestanden av ulike viltpopulasjoner alt for lavt – eller generelt å overdrive skadevirkningene av tradisjonell ressursutnyttelse og utmarksbruk (se Skogen & Haaland 2001, Krange & Skogen 2001). Internasjonal samfunnsforskning viser at denne typen *kunnskapskonflikt* forekommer også i andre land der det strides om vern og naturbruk, og ikke minst når det gjelder store rovdyr (Skogen & Mauz 2002, Wilson 1997). Vi ser på dette som en sentral akse i rovviltkonfliktene, og vil derfor diskutere det relativt grundig seinere i rapporten.

Om vi beveger oss til Lierne, ser vi at mønsteret gjentar seg også der, og enda sterkere. Lierne er kanskje den studielokaliteten av alle (inkludert de tidligere studiene i Østerdalen og Østfold) der skepsisen til viltforskningen synes mest unison (ikke total, selvfølgelig, men temmelig massiv). Skepsisen kom spesielt tydelig fram i jegergruppa, hvor det også ble fortalt at motviljen mot forskning rammet vår studie på den måten at mange som var spurt ikke ville stille opp og snakke med forskere fra NINA. Noe slikt har vi aldri opplevd før.

Skepsisen er basert på langvarig erfaring med bjørneforskning, og det ble fortalt mange historier – det er til dels de samme som går igjen – om forskjellige feilgrep forskerne har gjort, om vanvittig bruk av samfunnets ressurser på noen få bjørner (som blir skutt om de forviller seg over til Sverige), og om det som oppfattes som mangelfull informasjon til lokalbefolkningen. Vi tar selvsagt ikke stilling til kvaliteten på bjørneforskernes informasjonsarbeid og samfunnskontakt, men konstaterer at dette er akkurat det samme som vi etter hvert har hørt mange steder. Uansett hva årsaken er, kan vi slå fast at når så mange har et slikt inntrykk, er det skadelig for forholdet mellom forskning og lokalbefolkning, og i neste instans for forholdet mellom lokalbefolkningen og alle som støtter seg til forskningsresultatene – det vil si både forvaltning og politiske myndigheter.

Det er imidlertid viktig å understreke at avvísningen av forskningen ikke er total. Dels er det absolutt variasjon i folks syn, og dels er det vanlig at selv de mest indignerte etterlyser mer informasjon og involvering av lokalbefolkningen i forskningsprosjektene. Det betyr åpenbart at det er et potensial for forbedring, for om forskningen hadde blitt betraktet som meningsløs i ett og alt, hadde nok ikke folk sett noe poeng i mer informasjon og samarbeid heller.

En betydelig forskerskepsis fant vi også i Lesja og i Aurskog-Høland. I Lesja er det først og fremst en utbredt "prosjekttrøtthet", som mest handler om at folk er lei av forsøk med forebyggende tiltak som ikke virker – og som få lokale trodde kunne virke heller. Vi vet ikke i hvor stor grad disse tiltakene er utviklet av forskere, men folk ser uansett på forskning og forvaltning som "samme ulla", og de forebyggende tiltakene er i alle fall foreslått på grunnlag av antagelser om rovdyras antall og atferd. I Aurskog-Høland har en ikke så lang erfaring verken med store rovdyr eller med forskningen på dem, men enkelte grupper markerte seg raskt med en innbitt kritisk holdning da ulven dukket opp og ble en faktor i viltforskningsprosjekter i regionen. For eksempel var det mange

grunneiere som ikke ville samarbeide med elgforskere(!) fordi det aktuelle prosjektet blant annet skulle ta for seg ulvens predasjon på elg. Vi kan trygt slå fast at skepsisen satt dypt i utgangspunktet. Imidlertid fikk vi inntrykk av at de fleste informantene nå mente at mye var i ferd med å "gå seg til", og som vi alt har nevnt er også spennvidden i befolkningens syn generelt større i Aurskog-Høland enn i de andre kommunene. Det gjelder også synet på rovviltforskningen.

4.5 Forståelse for næringsutøvernes situasjon, men også tilløp til kritikk

Generelt kan det sies at næringsutøverne, både når det gjelder reindrift og sauehold, og også grunneierne i Aurskog-Høland som ikke slipper dyr på utmarksbeite, opplever rovvilt-situasjonen som langt mer problematisk enn det de andre gruppene gjør. Dette er uavhengig av om det finnes bjørn, jerv, gaupe eller ulv i området. At de blir direkte økonomisk berørt av rovdyras tilstedeværelse er åpenbart en viktig faktor – om ikke den eneste. Nettopp de økonomiske aspektene ved deres problemer gjør at mange informanter i de andre gruppene uttrykker sympati med næringsutøverne. De andre gruppene uttrykker også jevnt over forståelse for de menneskelige kostnadene forbundet med å finne rovdyrdrepte dyr, og den generelle motløsheten som kan oppstå i forbindelse med rovdyrproblemene. Reindriftsutøverne hevder at det ikke lenger er noen vits å prøve å bygge opp en lønnsom drift med den rovdyrpolitikken som rår nå. Det er etterhvert blitt for mye jerv:

"Bestanden er passe stor når en [bare så vidt får se] jerven, du ser den i et glimt og i neste øyeblikk er den borte. I dag er det slik at du snur deg en gang til for å se bedre etter, og så ser du to i stedet for en. (...) Jerven går helt innpå flokken og tar dyr selv om vi er til stede (...) Det er som om den har glemt å ta andre dyr, den har oppdaget sukkertøyet som er reinen. (...) Jerven er et problem for både reinen som individ og for samfunnet

Fra reindriftsgruppa, Porsanger

Informantene fra saueneierne i Porsanger er enige i at bestanden av gaupe og jerv er blitt for stor. Flere i denne gruppa mener at en likevel bør ha noe rovdyr, men ikke der det foregår utmarksbeite med sau. Argumentene er ikke bare økonomiske, men går også på at man føler det helt meningsløst å bidra til at "rovdyra ales opp på sauekjøtt". Også i landbruksgruppene i de andre kommunene er man opptatt av at man forer opp rovdyr slik det nå er. Det vises til at det er vanskelig å føre det flere kaller en "Ole Brum politikk" som sier "ja takk, begge deler". Og dette er et syn som deles av mange utenfor primærnæringene. I næringslivsgruppa i Lierne, men også i flere grupper i denne kommunen, kommer dette klart fram

"Her er først og fremst landbruk hovednæringa, og det har tidligere vært halvt om halvt med melkeproduksjon og sau, og nå raseres halvparten av hovednæringa på grunn av rovviltproblemene. Jeg tror at hovedproblemet er at man sier ja takk, begge deler, det vil si at man skal ha bjørn og man skal ha sau i bjørneområdet. Jeg har sagt før at i nabokommunen har

de det mer klart, fordi der er det en gruve som skulle legges ned den og den datoen, og det var veldig konkret å forholde seg til. Her blir du lurt til å ha begge deler slik at det er opp til den enkelte å finne ut når han skal gi seg.”

Fra næringslivsgruppa, Lierne

I Lesja uttrykkes det i alle gruppene forståelse for sauenæringas situasjon. Mange legger vekt på at forholdene ligger godt til rette for å drive med beitebruk i Lesja (noe som avspeiles i det store antallet sau), men at sauenæringa med dagens situasjon er tvunget til å føre en daglig kamp for å overleve. At det kan være psykologisk tøft å skulle finne dyr drept av rovdyr er også noe mange enes om. I de fleste av de andre gruppene er man godt opplyst om problemene sauenæringa sliter med i forhold til rovdyr, og de deler næringas oppfatning om at ulike forebyggende tiltak nå er prøvd i det uendelige, og at de ikke er ikke realistiske å gjennomføre. *”Nå er tiden kommet for å forvalte jerven”*, er en frase vi til stadighet fikk høre i Lesja.

Det er liten tvil om Lesjas posisjon som *jordbruksbygd* spiller en rolle her. Det er vanskelig å ”melde seg ut” av den problematikken som sauebrukerne står oppe i, når denne næringa involverer så mange og betyr så mye som den gjør. Noe av det samme så vi klart i Lierne. I begge disse kommunene var det betydelig sammenfall mellom de perspektiver på rovviltssituasjonen som ble satt fram av informanter i og utenfor næringa. Også mange lærere og andre offentlig ansatte (eksempler på de ”nye” gruppene som ikke sjelden savner den tradisjonelle, lokale utmarkstilknytningen) er ofte på linje med bøndene (selv om de ikke nødvendigvis opplevde saueproblematikken som det *mest påtrengende* aspektet ved rovdyras nærvær – og det kommer vi tilbake til). I tillegg til sauenæringas betydning lokalt, og de svært synlige effektene av rovdyras nærvær, er det liten tvil om at personlig berørthet av sauetap og problemene i næringa er en viktig faktor også blant de som ikke var rekruttert til studien som bønder. Noen har selv sau som deltidsbeskjeftigelse, eller har hatt det, de har venner og slektninger i næringa, eller de kommer fra sauebruk enten i bostedskommunen eller et annet sted. Dermed er husdyrproblematikken mer innvevd i livssituasjonen til større grupper i disse kommunene enn tilfellet er i de to andre.

Også i Lesja finnes det likevel noen som stiller visse spørsmålstegn ved måten saueholdet drives på. Særlig blant jegerne pekes det på at en kanskje burde hatt bedre kontroll med sauene, at saueslippene ofte ser ut til å finne sted for tidlig, og at næringa selv bør ta noe større ansvar for å tilpasse seg situasjonen.

”Det er mye sau i fjellet... det hadde vært bra å ha noen tall på hvor mye sau det er naturlig å ha i Lesja og så burde en forholde seg til det. (...) Lesja har fått en beiteplan, og der var det 40 sider om tiden fram til i dag, og en side om hva som skal skje framover. (...) Det er jo forståelig at en ofte møter med alle piggene ute og setter seg litt på bakbeina, men det er jo også greit å prøve noe nytt!”

Fra jegergruppa, Lesja

I Porsanger er det rett nok mye sau, men likevel fører sauenæringa en mer anonym tilværelse der. Den utgjør en ubetydelig del av sysselsettinga i kommunen, og kommer i skyggen av reindrifta som utmarksnæring betraktet. Likevel registrerer vi en generelt velvillig holdning til både sauenæring og reindrift, selv om få utenfor næringene virker særlig engasjert. Blant annet peker flere informanter i ulike grupper på at det er et problem at husdyr- og tamreineiere i dag ofte blir stemplet som kjeltringer når de melder om tapte dyr. Imidlertid blir det også rettet et kritisk søkelys mot reindriftnæringa. Når jerv og gaupe nå trekker lenger ned mot bebyggelsen enn tidligere, mener flere at dette skyldes en kombinasjon av en manglende regulering og god tilgang på mat gjennom store reinflokker med lett tilgjengelig byttedyr, delvis på grunn av at reinen i perioder har vært i dårlig kondisjon. At jerven nå ferdes rundt husene forklares med at den er veldig tilpasningsdyktig. Fordi den er i ferd med å tømme sitt eget matfat må den finne nye måter å få tak i mat på. Flere informanter i ulike grupper oppgir utviklinga i reindriftnæringa som noe av årsaken til bestandsøkningen, men peker samtidig på den bestandsregulerende effekten av den ulovlige jervejakta som etter en del informanters oppfatning drives av reindriftsutøverne. Uten denne hadde nok antallet vært enda høyere, sies det. I en av gruppene i Porsanger mener enkelte informanter at en kan gå så langt som å si at det ikke hadde vært mulig å drive med *sau* uten reindriftnæringa fordi denne holder bestanden nede med sin ulovlige avskyting. Flere argumenterer for lavere reintall og at det bør drives mer målrettet avl slik at dyra blir større og mindre sårbare, både for rovvilttap og andre tap, enn det de er i dag. Med andre ord, næringa bør også ta større ansvar for de problemene de har. Men at dagens tap er reelle er det få som reiser tvil om. Det som derimot kan være vanskelig er å fordele økonomiske midler på en måte som er rettferdig i forhold til de som faktisk opplever å ha problemer med rovdyra. At næringa generelt ikke bør bli skadelidende fordi et flertall ønsker å ha rovdyr, er også noe de aller fleste informantene enes om.

Utenfor landbruksgruppa er det stor åpenhet for tiltak som kan begrense sauetapet, og dette gjelder tiltak som ofte avvises som ubrukelige i Lesja – og til dels i Lierne. Men inntrykket er at den positive holdningen (for eksempel til gjeting) mye skyldes at folk ikke har særlig greie på dette, og ikke har tenkt særlig over det heller. Sånn sett er det i en viss forstand noe *urbant* over holdningene i Porsanger: Akkurat som i byen omfavner folk lettvinde løsninger som de garvede veteranene i Lesja og Lierne har prøvd og forkastet, rett og slett fordi reindrifts- og sauenæringas problemer er nokså abstrakte for dem – nettopp slik de også er for folk i urbane områder.

Generelt kan vi si at inntrykket fra fokusgruppene i Porsanger er at rovvilt oppfattes som et problem i langt mindre grad her enn i de øvrige kommunene. Forklaringen på dette er trolig at jerven og gaupe ikke skaper problemer for noen andre enn de som har dyr på beite, og når disse næringsinteressene heller ikke har noen sentral plass i bevisstheten til ”folk flest” i Porsanger, er det rimelig at folk ofte må begynne litt på bar bakke når de skal gjøre seg opp en mening om rovviltssituasjonen –

og nettopp dette var inntrykket fra flere av gruppene i kommunen.

Aurskog-Høland er langt fra noen typisk sauekommune, og de få sauene i kommunene beiter stort sett på inngjerda innmark. Ikke overraskende blir saueføringens vilkår i mindre grad brukt som argument i rovviltdebatten, dog med landbruksgruppa som et naturlig unntak. For Lierne er det litt vanskeligere å se noen klare mønstre. Blant deltakerne i næringslivsgruppa ble det gitt uttrykk for stor forståelse for sauebøndernes situasjon, og mange fryktet at rovdyra skulle bety slutten for saueholdet i kommunen. Men blant de øvrige ikke-landbruks-gruppene ble det ikke fokusert så mye på sauebøndernes situasjon i diskusjonen om rovdyrkonflikten, før temaet ble brakt på bane av intervjueren. Da viste det seg at mange hadde store kunnskaper om disse problemene, og følte med sine sambygdinger – slik vi har beskrevet det ovenfor.

Grad av sympati med og forståelse for saueføringa er et interessant poeng fordi rovviltkonflikten ofte blir beskrevet som en konflikt mellom saueføringa og verneinteressene. Tidligere forskningsprosjekter fra blant annet Østerdalen og Østfold viser at bildet ikke er fullt så enkelt. I disse områdene er det forholdsvis lite sauehold, men likevel relativt stor motstand mot at ulven skal få etablere seg (Krange og Skogen 2001, Skogen og Haaland, 2001). Dette kan ikke bare tolkes som et uttrykk for en generell medfølelse med sambygdinger som jobber innen landbruksnæringene, selv om det kan være viktig for mange. Også "vanlige" folk med interesse for jakt, bærplocking og annet friluftsliv er på ulike måter berørt av rovdyrproblematikken, og det er ganske klart at disse utgjør tyngden i rovdyrmotstanden. Dette bekreftes til en viss grad av funnene i denne studien. Selv om "motstanden" mot rovdyr selvsagt varierer mye i styrke, og selv om de fleste oppfatter seg selv som balanserte, finnes den like fullt hos noen i alle befolkningsgrupper. Når det gis såpass klart uttrykk for sympati med næringsinteressene, til tross for at det kan være mange slags motsetningsforhold på kryss og tvers i alle lokalsamfunn, og til tross for at primærnæringene knapt har noen stigende stjerner i dagens politiske klima, kan det blant annet være et uttrykk for hvordan spenninger mellom gruppene tones ned fordi man har en slags "ytre fiende"; rovdyra og deres menneskelige forkjempere. Dette vil vi diskutere grundigere seinere i rapporten.

4.6 Fra ensidige motstandere til balanserte kritikere – behovet for å nyansere konfliktbildet

Det kan være på sin plass å si litt mer om konfliktoppfatningen og grad av motstand mot rovdyr. Som nevnt før har arbeidet med fokusgruppene gitt et inntrykk av at det jevnt over hersker en større aksept for rovdyr enn det en får inntrykk av gjennom det medieskaptet bildet av konflikten. Dette fant vi også i de tidligere studiene i Østerdalen (Skogen 2001, Krange & Skogen 2001), mens Østfoldundersøkelsen var lagt opp slik at den ikke kunne gi noe generelt om holdninger i befolkningen. I denne nye runden fant vi særlig i Aurskog-Høland og Lierne mange informanter som ønsket å justere bildet av ensidig

rovdyrmotstand. De føler seg framstilt som en stor og homogen gruppe rovdyrhatere som ikke ønsker å tilpasse seg noen forandringer. Selv mener de at bildet har langt flere nyanser enn som så, og det illustreres av følgende utsagn:

"Alt i alt så føler man at man blir stemplet som rovdyrhater, og det er ikke sånn det er. Det blir hele tiden malt svart-hvitt med sikte på å stemple noen. Vi sitter her og blir stemplet og man føler jo at overmakten blir veldig sterk noen ganger. (...) Meningsmotstanderne tjener jo på å male situasjonen svart-hvitt, de tjener på å stemple Libyggene som bjørnehater. (...) Men problemet er jo ikke bjørnen, det er forvaltningen som er vår største fiende."

"Det irriterer ganske kraftig når det blir framstilt som om sauebønderne i Lierne er så tradisjonelle og ikke vil være med å prøve nye ting. Når du ser igjennom og går igjennom det som har vært prøvd i løpet av de siste 10-15 åra, da er det nesten latterlig det enkelte har vært med på. (...) Også mye som ikke sauebonden har hatt tro på, men ville prøve. Det måtte prøves forebyggende tiltak som strider mot all fornuft, men som likevel ble prøvd."

Fra næringslivsgruppa, Lierne

I alle gruppene i de fire kommunene finnes det informanter som understreker at vi kan og skal ha store rovdyr i Norge. Variasjonene finner vi i forhold til hvor mange vi skal ha, og hvordan forvaltningen skal foregå. I følge våre informanter handler det altså i mindre grad om rovdyras "være eller ikke være", men mer om lokalisering (egne rovdyrsoner eller ikke), bestand (hvor mange dyr skal vi egentlig ha?), mulighet for regulering ved jakt, en ubehagelig uvisshet (som ikke er det samme som motstand) i forbindelse med rovdyras atferd, og sist men ikke minst; forholdet og tilliten til forvaltningen og det politiske beslutningsnivået.

4.7 Med rett til å fordele? Om soneinndeling og byrdefordeling

I kommunene uten ulv gir mange uttrykk for solidaritet med de som bor i kommuner som inngår i forvaltningssonen for ulv. Dette ser vi blant annet i Porsanger, hvor informanter i alle gruppene uttrykker sympati med dem som får ulv i nærområdet. Tilsvarende holdninger finnes også i Lesja. Da er det ikke spesielt næringsaspektet det fokuseres på, men mer den frykt og usikkerhet som innbyggere i slike ulvekommuner ser ut til å plages av. Svært mange er kritiske til dagens soneringspolitikk som pålegger enkelte kommuner å måte leve med rovdyra og de problemer og konflikter det måtte medføre, mens andre slipper unna.

"La oss si det slik at det er vårt område som blir sone- det er en fryktelig belastning. Vi blir ofret på storsamfunnets alter. "

Fra lærergruppa, Lesja

Skepsis til sonering og sympati med de som bor i kjerne- eller forvaltningsområder er ikke spesielt for Porsanger og Lesja, men finnes også i de andre kommunene. Her handler det

også om grad av medbestemmelsesrett for egne omgivelser og forhold som påvirker livssituasjonen. I diskusjonen om sonering er det ingen fra Aurskog-Høland eller Lierne som vil at de problemene som tross alt følger med rovdyra (det erkjenner jo alle at det gjør) skal samles hos noen få. Og denne oppfatningen går på tvers av grupper og kommuner; bare noen få informanter i Lesja og i Porsanger ser ut til å mene at soneringen kanskje er uunngåelig, selv om den skaper mange problemer. Generelt har mange vanskeligheter for å forstå hvorfor rovdyra i noen områder skal oppleve total fredning mens de ikke skal få oppholde seg i andre områder i det hele tatt. I jegergruppa fra Lierne gir man uttrykk for dette på følgende måte:

"Det er fundamentalt galt dette som er skjedd med rovviltforvaltningen, når de opprettet det man kan kalle Berntsens barnehage, kjerneområde for store rovdyr. Det var da det starta, for da var det enkelte bjørner som ble fredet. Vi er kommet til akkurat det samme som de har i India [hellige kuer], bare at nå har vi "hellige bjørner" i Norge. Vi har hellige ørn også. Det er [et tegn på] at vi ikke klarer å forvalte en rovdyrstamme når vi skal komme dit hen at vi skal ha spesielle områder for disse, som å ha en barnehage for dem. Skal vi forvalte dem må de få vandre fritt. Og vi grenser mot Sverige. Og bjørnen er fredet på norsk side, men går den over på en ettermiddagstur til Sverige, ja da lever den farlig. Det må være mer samstemt med forvaltningen i Sverige."

Fra jegergruppa, Lierne

Representanter for forvaltningen vil selvsagt hevde at dette ikke gjenspeiler virkeligheten, siden ingen form for sonering i Norge i dag er så svart-hvitt. I prinsippet betyr sonering bare geografisk differensiert forvaltning, og det kan være større eller mindre forskjeller mellom innenfor og utenfor. Men den oppfatningen av soneringspolitikken som vi har sett her, er svært utbredt. Det gjelder like mye blant de som vil ha mange rovdyr som blant de som vil ha få. Vårt klare inntrykk er at det er selve prinsippet folk avviser: De mener at problemer (og goder, for de som ser sånn på det) bør fordeles på alle, og ikke forbeholdes noen få. I tillegg er det en utbredt oppfatning at små soner (slik vi har i dag) fører til rare disposisjoner fra forvaltningens side, som klart skader forvaltningens legitimitet. Blant annet kan en ofte ikke skyte ulv verken innenfor eller utenfor sonen, siden bestanden er så liten. Og hva er vitsen da? For øvrig er mange oppmerksomme på jakt som konflikt-dempende virkemiddel, og er bekymret for manglende mulighetene til å drive jakt innefor både nåværende og framtidige forvaltningssoner.

Flere peker også på at kjerneområde for rovdyr ikke må medføre at det blir utrygt for mennesker å ferdes i disse områdene. I Lierne, hvor frustrasjonen over dagens rovdyrpolitikk må sies å være stor i alle gruppene, pekes det på hvordan soneringspolitikken må ses i sammenheng med en feilslått distriktspolitikk. Skal kjerneområdene fortsette, må en i så fall fjerne husdyrdriften i disse områdene. Og hva skal da skje med lokalsamfunnene? Spørsmålet er ikke unikt for Lierne, det blir også reist i husdyrgruppene i de andre kommunene. Mange informanter i forskjellige kommuner og grupper er

opptatte av erstatningsspørsmålet dersom soneringspolitikken skal fortsette. Fra flere av gruppene som ikke driver med husdyr og tamrein pekes det på hvordan andre interesser enn saueneøringa berøres negativt av å ha rovdyr i området, men at disse ikke omfattes av noen kompensasjonsordninger. Dette bør det bli en endring på, mener flere informanter. I Lierne ble det for eksempel satt fram forslag om at kommunen skulle få en årlig (stor) sum fra staten for hver ynglende binne som har tilhold i kommunen. Liknende ideer gjør seg gjeldende andre steder. Det er imidlertid viktig å huske på at slike ideer ikke behøver å være knyttet til eksistensen av soner – det er fullt mulig å tenke seg at et hvilket som helst lokalsamfunn får et slags vederlag for å huse i hvert fall bjørn og ulv. Men om det ville være et effektivt konflikt-dempende tiltak, vil vi ikke ha noen formening om her.

4.8 Hvem skal fortelle dyra hvor grensene går? Mer om synet på sonering

I diskusjonen om soneringspolitikken er det ikke bare spørsmålet om fordeling av belastning og erstatningsordninger som diskuteres. Et annet argument mot soneringen som hyppig brukes er at rovdyr verken ser eller overholder grenser. Rovdyra må få ferdes der det er naturlig for dem å gå, ingen kan tvinge dem til å holde seg innen visse grenser, sies det. Et annet argument, som blant annet går igjen i Aurskog-Høland, er at Norge er et for lite land til å ha en soneinndeling, dyra vandrer så mye at de alltid vil ferdes utenfor sonene. Vi har for lite, eller ingen, "villmark" i Norge til å ta vare på ulv, framholdes det. Det blir derfor spøkt mye i mange av gruppene med hvordan en skal få rovdyra til å forstå hvilke områder de har "lov" til å ferdes i, uten å bli jaktet på. De som ønsker å stille forvaltningen i et særlig dårlig lys, understreker ofte det etter deres syn stupide i akkurat denne siden av soneringstankgangen. Det er også vanlig å se på det som en urett mot dyra å gjøre dem fredløse i noen områder og fredet i andre. En jevn beskatning, slik man har for de fleste andre arter, ville la dyra venne seg til en viss etterstrebelse. Da kunne de tilpasse seg dette alle steder, og ikke gå fra et liv i sus og dus i områder med totalfredning til et kuleregn utenfor sonene.

"Dette med områder er jo merkelig da. De klarer jo ikke å holde rovdyra på plass i et område, de vandrer jo og går dit det er mat. Hvem er det som skal lære dem opp eller dressere dem til å bare bli i et område da?"

Fra lærergruppa, Lesja

Spøk med soneringen og rovdyras manglende forståelse for kommunegrensene kan tolkes som et uttrykk for en kritisk holdning til forvaltningens tro på soneinndeling som et godt forvaltningsverktøy, dersom jerv eller ulv til stadighet klarer å forville seg utenfor sine tildelte områder. Samtidig kan nok også denne spøken blant enkelte avdekke en manglende forståelse for hvordan soneinndelingen egentlig er ment å fungere. Det er også grunn til å tro at flere informanter benytter seg av dette argumentet nettopp for å illustrere hva som kan skje dersom et kjerneområde rett og slett blir grundig feilplassert i forhold til de forflytningsmønstre for eksempel

ulven ser ut til å ha. Et annet poeng som blir brukt i noen av gruppene når det gjelder sonering er rovdyras næringsgrunnlag. Enkelte mener at det er en vekselvirkning mellom husdyrhold og rovdyr; at rovdyra er avhengige av husdyra for å ha et næringsgrunnlag:

"Rovdyra er også avhengig av sau - det er en vekselvirkning her. Hvis du er uten all elg i Østerdalen, hva skulle ulven gjøre da? Tok du sauen vekk fra fjellet, hva skulle jerven leve av da?"

Fra lærergruppa, Lesja

4.9 Hvor mange rovdyr skal vi egentlig ha, og hvorfor er de kommet så nær?

Bestandstallene for rovdyr er også et viktig tema som er blitt diskutert i fokusgruppene. Diskusjonen om bestandsantall er nært knyttet til den generelle holdningen som stort sett rår i alle kommunene; vi kan ha rovdyr i Norge, spørsmålet er bare hvor mange vi kan ha. Det følgende utsagnet er en illustrasjon på mye av den frustrasjonen som rår rundt bestandsantallet - hvor mange dyr finnes det, hvor mange dyr skal en ha?

"Det burde snart komme et tall på disse dyra, for det tror jeg er et stort spørsmål blant bygdefolket, hva er egentlig bestandstallet? Jeg tror at det er viktig at begge parter er villige til å sette seg ned og diskutere de reelle talla. (...) Det jeg ber om er at vi får de reelle talla, så tror jeg kanskje at vi kan komme fram til en større enighet. (...) En må ta fornuften fangen og få greie på hvor mange jerv det er, og så må man si at nå skal vi ta ut for eksempel tre i år. Det er ikke noe mer å forske på og tulle med, kaste vekk penger på tidlig sanking av sau eller andre tiltak, det jeg vil si er at hadde man gått inn og sett at her er det for eksempel åtte jerv, men det er ikke behov for å ha mer enn fire, så kunne man ta ut fire. Da hadde man fått ro i bygdene og et mye bedre forhold mellom partene."

Fra jegergruppa, Lesja

Her ser vi tydelig hvor vanskelig dette er: Ingen vil vel si seg uenige i at et godt bestandsestimert er ønskelig, men problemet er jo rett og slett at forskjellige observatører – forskere og lokale jegere, for eksempel – kommer fram til helt forskjellige tall. Det er ikke bare å "ta seg sammen" når ulike måter å observere på og ulike "metodekrav" faktisk resulterer i veldig ulike oppfatninger av bestandsstørrelsen. Om en kunne få til mer praktisk samarbeid om bestandsregistreringer mellom forskere, forvaltere og lokale kjentfolk – slik en blant annet gjør i gaupetellingene i Hedmark – ville dette trolig være et skritt i riktig retning. Kanskje vil bestandsanslagene begynne å nærme seg hverandre, men enda viktigere er det nok at ulike grupper hadde blitt bedre kjent med hverandre, og de lokale kunne fått følelsen av at deres observasjoner blir tatt alvorlig.

De fleste av informantene sier at rovdyra kan eksistere i Norge, men de sier også at dette krever en "aktiv forvaltning" av dyra, noe som stort sett er ensbetydende med jakt. For mange er dagens situasjon et klart uttrykk for at det nå er blitt for mange dyr. Denne følelsen baserer seg først og fremst på

folks egne observasjoner; de oppgir å se spor etter rovdyr langt oftere i dag enn før, og noen har også selv sett rovdyr. Sporene er også kommet nærmere tettbebyggelsen, noe som får enkelte til å hevde at rovdyra er ikke lenger bare ville dyr, de er i ferd med å bli tamme.

Ønsket om mer aktiv forvaltning springer ut i fra en bekymring om antall og nærhet. Kanskje kunne dette betraktes som et eksempel på det som kalles en "NIMBY"-holdning (Not In My Back Yard). Det ville bety at det er greit å ha rovdyr i Norge så lenge man unngår å få dem for nært innpå seg, underforstått at det er OK at andre får problemene. Og vi kan ikke påstå at slike holdninger ikke forekommer, men som vi så av det som ble sagt om sonering, ser ikke slike "usolidariske" synsmåter ut til å være særlig framtrepende. Det folk ofte ønsker, er en beskatning av bestandene – og særlig av nærgående individer – som de tror vil være tilstrekkelig til å gjøre dyra så sky at ingen behøver å ha dem innpå seg. Som det ble sagt i jegergruppa i Lierne, "vi kunne gjerne ha tre ganger så mye bjørn her hvis skadedyra ble tatt ut, og hvis vi fikk dem til å sky folk, slik de gjorde før". Og fra Aurskog-Høland:

"Om ulven har berettigelse? Ja. Men hvordan skal man få til lokal styring? Klart at det må finnes en viss balanse av lokal og nasjonal styring av ulveforvaltninga. Hvordan kan man få dette til gå slik at alle kan føle en viss trygghet? Utviklingen i dag har gått for fort, det er da det blir fronter mot hverandre. Det er en generell forståelse for å ha ulven, men siden den blir for nærgående blir det uklarhet på begge sider."

Fra næringslivsgruppa, Aurskog-Høland

4.10 Aktiv forvaltning: Les jakt

Oppfatningen om behovet for en "aktiv forvaltning" eller behovet for å åpne for jakt er ganske samstemt i de fire kommunene, uavhengig av hvilket dyr man har i sitt område. Mange mener at bestandene er blitt for store slik de oppleves i dag. Forvaltningen er kommet på etterskudd, og nå må det handles. Gjennom å åpne for jakt antar de aller fleste at rovdyra vil bli mindre nærgående enn det som er tilfellet i dag. Her gis det mange referanser til hvordan ting var "før i tiden", hvordan tidligere generasjoner drev jakt på rovdyra og dermed slapp å få dem inn på tunet.

Noen få informanter i Porsanger og Aurskog-Høland gir imidlertid uttrykk for bekymring for at jakt kan føre til utrydding av rovdyra. De fleste ser likevel ut til å mene at dagens bestander er blitt så store at de ikke vil være truet dersom de jaktes mer enn i dag. At rovdyra er tilpasningsdyktige og likevel vil klare seg er et utsagn som ofte går igjen. Hvordan rovviltjakt eventuelt skal foregå, hersker det delte meninger om. Her ser vi også klare forskjeller mellom kommunene. I Porsanger stiller blant annet jegergruppa og landbruksgruppa spørsmålsteget ved om man vil få vanlige jegere til å jakte på jerven uten at det tilbys noen form for kompensasjon eller premiering. Dette begrunnes med at jakten er vanskelig og tidkrevende, og heller ikke nødvendigvis oppfattes som særlig attraktiv. Dette er særlig tydelig i Porsanger, med mørketid og hard vinter.

"Jerven er vanskelig å jakte på, dessuten er det mørketid, og så videre. Jeg tviler på at uten skuddpremier, eller lønn for å jakte så gidder ingen å gå ut i mørket og kulda her oppe for å jakte. Det er annerledes for folk i sør. Her holder det ikke med spenning i desember"

Fra landbruksgruppa, Porsanger

I Lierne har man i dag en ordning med at kommunen har myndighet til å utstede fellingsstillatelset på bjørn. Til tross for krav om lokal forvaltning og avskyting, vies denne ordningen liten oppmerksomhet i de ulike gruppene. I jegergruppa er det nok først og fremst bjørnejakt etter svensk mønster som er interessant. De er ute etter jakt som de kan drive sjøl, og mangel på interesse for den lokale ordningen kan tyde på den oppfattes som lite relevant for dem. Kanskje aner vi også en viss skepsis til det kommunale jaktlagets effektivitet, slik vi også hørte en god del om i en tidligere undersøkelse i Stor-Elvdal (Krange & Skogen 2001).

Også i Aurskog-Høland mener de fleste informantene at det bør åpnes for jakt på ulven dersom konfliktnivået skal reduseres i kommunen. Men skal jakt finne sted, er blant annet jegergruppa opptatt av at flere må få mulighet til å delta, og ikke bare en liten utvalgt gruppe som for eksempel grunneierne. En slik problemstilling finner vi ikke i Lesja, hvor man ikke har en tilsvarende grunneierstruktur i utmarka, og alle som fyller de formelle kravene kan delta i lisensjakta som allerede drives på jerv. Derfor kan de som bor i Lesja koste på seg et ønske om en viss siling av jegerne, siden jervejakta er så vanskelig.

I jaktgruppene finner vi også til dels ulike syn på rovviltkonflikten mellom de ulike kommunene. Fra Østfold og Stor-Elvdal kjenner vi til at mange jegere oppfatter rovviltsaken som konfliktfylt fordi rovdyra ofte anses som konkurrenter om viltet, og fordi ulv har tatt en god del jaktbikkjer. En stor rovviltbestand kan derfor ha innflytelse på jaktutøvelsen og flere oppgir at mye av gleden med jakt reduseres betraktelig som et resultat av dette (Krange og Skogen, 2001, Skogen og Haaland 2001). For jegerne i Lierne er ikke denne konflikten stor i dag hverken i forhold til elgjakt eller småviltjakt, men det uttrykkes frykt for hvordan dette vil utvikle seg i framtida. Konflikten er så og si fraværende i Lesja, der man for det første ikke har konflikten mellom ulv og jakthunder, og heller ikke opplever rovdyr (jerv) som et problem i forhold til villreinjakta, som er den viktigste hjorteviltjakta i kommunen. Jegergruppa i Aurskog-Høland på sin side uttrykker bekymring over risikoen for tap av hund, selv om ingen av de som deltok har sluttet å jakte med hund av den grunn. Her er det grunn til å føye til at sistnevnte gruppe mente at de ikke var representative for jegerstanden generelt i Aurskog på dette punktet. De trodde at de fleste jegerne i Aurskog nok hadde fått hemmet sin jaktutøvelse som et resultat av ulvens tilstedeværelse, både på grunn av risikoen for å miste hund og konkurranse om viltet.

Dette synet på jaktutøvelsen skiller seg vesentlig fra det en for eksempel ser blant jegerne i Porsanger. Både i jegergruppa og i de fleste andre gruppene i denne kommunen ble disse synspunktene møtt med liten forståelse. Det ble påpekt hvor-

dan rovdyra inngår som en del av naturen og økosystemet og dermed ikke kan oppfattes som en konkurrent som bør fjernes. Ingen eier viltet, ble det framholdt. I forhold til bruk av hund på jakt mente de fleste at dette er en kalkulert risiko uansett. I Lesja hadde man heller ikke stor forståelse for argumentet om økt konkurranse om viltet.

4.11 Med rovdyra som nabo - ubehag ved å ha rovdyr i nærområdet

Som vi har påpekt tidligere handler ikke rovdyrkonflikten bare om sau eller rein for de fleste av de gruppene vi har snakket med i denne undersøkelsen. Det dreier seg i større grad om andre aspekter, som for eksempel forholdet til forvaltningen og myndighetene generelt, og grad av kommunikasjon, informasjon og tillit mellom partene. Men mye av konflikten er også knyttet til selve rovdyret gjennom det ubehaget og den uroen mange føler ved dets tilstedeværelse. Det er dette som i enkelte ulvekommuner er diagnostisert som "ulvefrykt" blant innbyggerne. Frykt for rovdyr har blitt diskutert i de fleste gruppene i de fire kommunene, men det er varierende hvordan frykt blir brukt som argument, eller i hvor stor grad man selv føler frykt. Mens enkelte informanter bruker frykt aktivt i sin argumentasjon mot rovdyr, er andre mer forsiktige. Igjen ser det ut til at dette har en sammenheng med hvilket dyr en selv forholder seg til. I ulvekommunen Aurskog - Høland blir det relativt hyppig referert til frykt og en redusert livskvalitet som et resultat av det å ha ulv i kommunen. Det som kan være interessant å merke seg her er at mange informanter ikke selv oppgir å være redde eller å ha endret sin utmarksbruk, men de retter fokus mot alle de andre i kommunen som nå frykter å gå i skogen.

"Det er færre som benytter skogen som friluftsområde enn det en gjorde før. Jeg har naboer som ikke lenger vil gå til skogs for å gjøre slike ting som de gjorde før, plukke bær eller sopp. En går ikke alene, nå går man gjerne i flokk og tar børsa med. Mange føler det truende at vi har fått disse rovdyra så nærme oss (...) Jeg synes det er greit å jogge gjennom skogen på kveldstid, mens kona min for eksempel heller vil gjøre det på dagtid. Men det er nok også mange hvor det heller ikke har gjort noen stor forskjell."

Fra lærergruppa, Aurskog-Høland

Flere kvinner oppgir at de selv er redde og føler et ubehag ved å ferdes i skogen så lenge de vet ulv er i nærområdet. Det uttrykkes også en generell bekymring blant de fleste informantene for at barn og eldre ikke lenger vil bruke utmarka, og man har stor forståelse for at folk kan føle ubehag ved å ferdes alene i skogen. I Aurskog-Høland er det særlig flere kvinner som retter oppmerksomhet mot at en ikke vet med sikkerhet hvor farlig ulven er. Flere av dem refererer til den bekymringen man derfor føler for barna når de er ute. Dette bidrar til å redusere livskvaliteten. Også i Lierne rettes det oppmerksomhet mot at kommunens innbyggere ser ut til føle ubehag ved å ha bjørnen gående i skogen. Selv om det her er et fåtall som oppgir selv å frykte bjørn, pekes det på at blant annet kvinner og hyttefolk ser ut til å endre sin bruk av naturen fordi

det er bjørn i nærheten. I følge flere av lærerne blir det likevel feil å skylde all redusert naturbruk på bjørn. De peker på at ungdom for eksempel bruker naturen mye mindre i dag enn tidligere uten at dette er på grunn av frykt for bjørn.

Det er verdt å merke seg at selv i Lierne, hvor omverdenens oppmerksomhet til de grader har vært rettet mot konfliktene rundt sauehold og bjørn, er det få (utenom i landbruksgruppa) som spontant nevner dette når det skal snakke om problemene de har med bjørnen. Det som kommer først til overflaten hos de fleste (det vil si blant de som oppfatter bjørnen som problematisk, og det er langt fra alle), er nettopp ubehaget de føler ved å ha store rovdyr tuslende rundt i nærheten – og ikke minst det at bjørnens oppførsel virker unaturlig og uberegnelig. Det er ikke mye snakk om *frykt*, men om den alltid nærværende uroen over en situasjon som ikke lenger er under kontroll, og der en når som helst kan komme ut for ubehagelige – ikke nødvendigvis farlige – episoder.

I gruppene fra Porsanger og Lesja hører vi lite om frykt for rovdyr. Det er stort sett bare i landbruksgruppa og kommunegruppa i Porsanger at frykt for jerv og gaupe diskuteres, her mener noen at verken jerven eller gaupa er til å spøke med, og viser til hvordan også noen kvinner i Porsanger kvier seg for å ferdes alene i skogen. Ellers finner vi en gjennomgående sympati blant folk i Porsanger og Lesja med dem som bor i områder med rovdyr som ulv og bjørn og som føler frykt. De aller fleste mener at frykt for rovdyr er noe en ikke kan styre og at en derfor ikke uten videre kan lære folk til ikke å være redde. Man har forståelse for en følelse av uro eller ubehag kan oppstå ved å ha ulv eller bjørn nært innpå seg, og at det kan redusere verdien av utmarksbruk og natur. Det er vanskelig å forutsi hvordan dyra skal oppføre seg, noe "til og med forskere" ser ut til å innrømme.

"Det man kan kalle en "disneyfisering" av rovdyra, at alle rovdyr skal være snille, er en romantisering av rovdyr fra byfolkas side. (...) Men når det blir så mye ulv at det skaper frykt, da er det vel for mange. Men folk burde egentlig heller være mer redd for bikkjer generelt."

Fra jebergeruppa, Porsanger

4.12 Tillit og mistillit. Det vanskelige forholdet til forvaltningen

Et viktig punkt som utkrystalliserte seg i de fleste grupper i alle kommunene handler om forholdet og tilliten til forvaltningen. Her finner vi en betydelig samstemmighet mellom gruppene innen hver kommune og mellom kommunene. Vi vil komme tilbake med en grundigere diskusjon av dette forholdet, kort oppsummert kan vi si at de små forskjellene som måtte finnes kan betegnes som variasjoner over samme tema. Det rår en generell misnøye med forvaltningen og hvordan den har taklet rovviltkonfliktene. Variasjonen finner vi i hvorvidt misnøyen først og fremst retter seg mot lokale forvaltningsmyndigheter eller de regionale. Mens mange informanter i Lierne retter sin kritikk mot fylkesmannen og stiller seg mer positive til Direktoratet for naturforvaltning, er mange i Porsanger skeptiske

både til Fylkesmannens miljøvernavdeling og Statsskog. I Aurskog-Høland rår det en generell misnøye med forvaltningen på alle nivåer, mens i Lesja får DN og til dels Fylkesmannen kritikk.

Misnøyen springer nok delvis ut fra det som oppleves som manglende informasjon fra forvaltningshold. Mange informanter fra ulike grupper og kommuner uttrykker også en følelse av at det foregår en del hemmelighold fra forvaltningen omkring rovviltbestanden. Dette blir nevnt i Aurskog-Høland og kanskje særlig i Lierne, hvor mange hadde liten tiltro til både forvaltning og forskning. Et fellestrekk for alle disse kommunene er derimot at rovviltkontaktene stort sett får gode skussmål. Svært mange har forståelse for at rovviltkontakten har en vanskelig arbeidssituasjon og ofte kan befinne seg i en posisjon mellom barken og veden. Den generelt positive omtalen av rovviltkontaktene er noe vi gjenkjenner blant annet fra Østfold. Rovviltkontakten kan altså sies å ha en viktig rolle som mellommann mellom lokalsamfunn og forvaltning, en rolle som de fleste ser ut til å fylle på tilfredsstillende vis.

I samtlige kommuner viser mange informanter til det som oppfattes som klar arroganse fra forvaltningens side i den forstand at mange informanter føler at deres observasjoner og kunnskap ikke blir tatt på alvor. Mange ser på representantene fra forvaltningen som rene skrivebordsforvaltere som sjelden hører på de lokale ressurspersonene som ferdes mye i utmarka. Derfor etterspør svært mange informanter større åpenhet og bedre informasjon fra forvaltningen og et bedre samarbeid mellom lokalbefolkning og forvaltningsmyndigheter. Dette synet på forvaltningen går igjen i de fleste gruppene vi har snakket med, og er heller ikke særegent for denne undersøkelsen.

Som vi ser er det mange synspunkter og tema som har vært brakt på banen i møtet med de ulike fokusgruppene. Det er ikke rom for å gå detaljert inn på alt i en rapport som denne. Derfor har vi først og fremst valgt å fokusere på noen større tema som går igjen i de fire kommunene og som ser ut til å ha stor betydning for hvordan rovviltsituasjonen oppleves av våre informanter. I det følgende skal vi forsøke å sette disse temaene inn i en større sammenheng, og koble rovviltkonfliktene til andre samfunnsmessige motsetningsforhold. Ved å anvende noen analytiske perspektiver vi har utviklet i tidligere forskning, håper vi på denne måten å identifisere noen av de sosiale mekanismene som bidrar til å utvikle de konfliktene vi ser rundt de store rovdyra i dag.

5 Rovviltkonfliktene som sosiale konflikter

At rovviltkonfliktene i stor grad – kanskje til og mer primært – er *sosiale* konflikter, har vært et viktig budskap fra samfunnsforskningen. Med dette menes at konfliktene utspiller seg like mye mellom mennesker som mellom mennesker og dyr. I noen tilfeller kan disse sosiale aspektene virke helt overordnet, og rovdyra tildeles nærmest statistroller. I flere av fokusgruppene var dette inntrykket ganske sterkt. Det er nettopp dette som fører til det tilsynelatende paradokset at folk ofte aksepterer rovdyra, men likevel står på barrikadene for å forandre dagens rovviltpolitikk. Mange av informantene som var sterkt kritiske til dagens rovviltforvaltning, hadde selv ingen problemer med rovdyr. Dette hindret dem ikke i å være sterkt engasjert i saken.

Vi mener ikke å antyde at skadene rovdyra utretter ikke er alvorlige, eller at det ubehaget folk føler ved å ha dem tett innpå seg ikke er reelt. Begge deler ble inngående beskrevet i flere av gruppene. Det var dessuten stor variasjon mellom gruppene med hensyn til hvor mye de fokuserte på motsetningsforhold til ulike aktører i feltet og på konkrete effekter av rovdyras nærvær. Men også der de håndgripelige problemene fikk mye oppmerksomhet, fikk vi et klart inntrykk av at folks frustrasjon og sinne faktisk var sterkere når de snakket om sine menneskelige meningsmotstandere, enn når de snakket om rovdyra. Vi fikk inntrykk av at de som snakket om problemer med rovdyra ofte ønsket å rette søkelyset mot de menneskelige aktørene som var ansvarlige for manglende kontroll med økende bestander, samt det de oppfattet som unaturlig og problematisk atferd hos rovdyra. Dessuten var gruppene så og si samstemte i at det ikke var noe ønske å utrydde rovdyra. De fleste mente at noe rovdyr har det jo alltid vært, og at det er helt i orden også i framtida – bare de kan håndteres på en fornuftig måte.

Rovdyrkonfliktenes sosiale dimensjoner består ikke bare i forskjellige interesser knyttet til utmarksbruk, forskjellige fortolkninger av konflikter som utspiller seg mellom mennesker og dyr, eller forskjellige fortolkninger av rovdyrene som så-danne. Kulturelle og økonomiske maktforhold og sosiale endringsprosesser som ikke direkte påvirker verken rovdyrbestandene, husdyrholdet eller friluftslivet må tas i betraktning hvis vi skal forstå rovviltkonfliktene. Eksempler på dette kan være spenninger mellom befolkningsgrupper i byområder og på landsbygda, og ulikheter mellom generasjoner i holdninger til natur og dyreliv. Det betyr dessuten at holdninger til ulike *aktører* (altså mennesker) i feltet kan være like viktige for konfliktenes utvikling som holdninger til rovdyr og naturbruk, og at slike holdninger også må kartlegges og analyseres.

I det følgende kommer vi til å fokusere mest på *motstanden* mot dagens verneorienterte rovviltforvaltning. Dette kan virke ubalansert, all den tid en viktig konklusjon fra denne studien (og fra mange andre) er at de lokale meningslandskapene er differensierte også i områder der det finnes store rovdyr. I midlertid er "rovdyrtilhengerne" for det meste på parti med

makta i denne saken, og slutter seg til den forståelsen av situasjonen som har en *hegemonisk* posisjon. Derfor er det – innenfor de rammene vi må holde oss til her – mest interessant og produktivt å konsentrere oppmerksomheten om forholdet mellom de som provoseres av dagens forvaltningsregime og de maktstrukturene de står overfor.

Dessuten, "rovdyrvennene" blant våre informanter fokuserer på noen av de samme problemene som "rovviltmotstanderne" gjør, og fra omtrent samme perspektiv: De synes også det er for lite samarbeid og involvering av lokale aktører, at forvaltningen opptrer arrogant, og at rovviltforskere kan ha opptrådt slik at motsetninger har blitt forsterket. Nøyaktig det samme fant vi i den tidligere studien i Østfold (Skogen & Haaland 2001).

Vi må også huske at det er forskjeller mellom kommunene, og disse forskjellene ser ut til å avspeile materielle forhold som omfanget av husdyrhold, hvilke rovdyrarter som er tilstede, eiendomsstruktur, jaktrettigheter, osv., og at lokalbefolkningen har hatt forskjellige erfaringer med forvaltning, forskning og medieoppmerksomhet.

Det er også forskjeller mellom gruppene og variasjoner innen gruppene. Alle informanter som er enige i sak begrunner ikke sine standpunkter på samme måte og anlegger ikke nødvendigvis samme perspektiv. Likevel er det noen viktige felles-trekk som kan diskuteres mer generelt, og som i varierende grad gjør seg gjeldende i ulike grupper og på ulike steder. Vi tror at nettopp disse perspektivene er avgjørende for en god forståelse av de sosiale mekanismene som driver fram konfliktene rundt store rovdyr.

5.1 Makt og motstand

Mye av den frustrasjon og misnøye vi registrerer i gruppene rettes mot aktører som har makt, i det minste i informantenes øyne. Den mest opplagte skyteskiva er rovviltforvaltningen, det vil si forvaltningsapparatet og de personene – ofte navngitte – som inngår i det. Også rovviltforskerne får gjennomgå, og ses ofte som integrert i forvaltningen eller som svært nær knyttet til den. Men ikke alle har et så nært forhold til rovviltproblematikken at det er naturlig for dem å snakke så mye om forvaltningsapparatet eller forskningen – de kjenner ikke så godt til det heller. Da kan kritiske betraktninger rundt rovviltpolitikken rettes mot politikere, miljøvernere, storsamfunnet eller byfolk i sin alminnelighet. Og dette er betraktninger som vanligvis deles også av dem som kritiserer forvaltningen og forskningen ut fra et mer konkret kunnskapsnivå. Ikke bare det, vi ser at flere som er velvillig stemt overfor rovdyra faktisk slutter seg til kritikken av "makta", enten det dreier seg om rovviltforvaltningen i snever forstand eller større samfunnsmessige maktstrukturer som for eksempel påvirker forholdet mellom by og bygd.

Noen av intervjuene viser at det er sammenheng mellom de lokale informantenes opplevelse av egen avmakt i rovviltforvaltningen og deres opplevelse av mer allmenne samfunns-

messige maktforhold. Våre begrensede data gir ikke noe fullgodt grunnlag for å beskrive nøyaktig hvordan rovdyrmotstanden henger sammen med ulike gruppers opplevelse av maktforhold i samfunnet. Men hvis vi sammenholder våre data med det en har funnet ut i andre studier (for eksempel Skogen 2001, Krange & Skogen 2001, Bjerke m.fl. 2000, Skogen & Haaland 2001), kan vi likevel danne oss et bilde av det. Vi tolker det som sterk uro over urban ekspansjon og svekkelse av økonomisk livsgrunnlag, servicenivå og tradisjonelle livsstiler på landsbygda. Vi skimter også en sterk skepsis til den voksende urbane middelklassen og dens kulturelle hegemoni, som gjør seg gjeldende på mange samfunnsområder – for eksempel slik at tradisjonelle bygdeverdier og bygdefolks livsstil hele tida er på vikende front, mens "det urbane" er på frammarsj. Det er blant annet vanlig å forbinde disse urbane gruppene med moderne holdninger til natur- og miljøvern, og dermed også rovdyrvern. Denne oppfatningen er ikke uten rot i virkeligheten. Internasjonal forskning viser at de nye, høyt utdannede middelklassegruppene, som er særlig tallrike i urbane områder, faktisk dominerer i miljøbevegelsen og oftere enn andre slutter seg til radikale standpunkter i miljøspørsmål (Cotgrove & Duff 1980, Eckersley 1989, Kriesi 1989, Morrison & Dunlap 1986, Skogen 1996, Strandbu & Skogen 2000).

Mange av informantene mener at slike mektige krefter vil ha norsk natur, og dermed norsk landsbygd, som ei lekegrind for friluftsliv og som noe romantisk og urørt de kan se på TV og tenke på når de sitter foran PCen. Dette ses i skarp kontrast til bygdefolks tradisjonelle og ansvarlige bruk av utmarka, både til næring og rekreasjon. Det som oppfattes som et romantisk, urbant natursynet er en viktig grunn til at rovviltbestandene øker. I tillegg kommer internasjonale avtaler og press fra opinionen i utlandet, der befolkningen gjerne er enda mer urbanisert enn i Norge. Sånn sett oppstår en sterk og – sett fra mange bygdefolks synsvinkel – destruktiv allianse mellom raskt voksende urbane grupper i alle land, som også kan se ut til å ha sterk innflytelse i – eller kanskje full kontroll over – statsapparatene.

Her fortelles det altså om et motsetningsforhold mellom mektige kretser med forankring i byen og det urbane, og en avmektig gruppe med tilhold på bygda. Dikotomien by-bygd erfares som et dypt og mangefasettert motsetningsforhold, og denne erfaringen strekker seg langt utover rovdyrkonflikten. I kjernen av dette ligger et skjevt maktforhold. Mange opplever at deres "rurale livsanskuelse" ikke har gjennomslag når framtida stakkes ut i politiske organer. De tilhører de dominerte i en relasjon der de dominerende har makt på de alle fleste områder. Dette kommer ikke minst til uttrykk gjennom det som oppfattes som en systematisk nedbygging av distriktsnorge.

5.2 Kunnskapsregimer og kulturelt hegemoni

Når man følger med på rovdyrkonflikten ser man at striden ofte handler om *hvor mange* ulver, bjørner, jerver eller gauper som egentlig vandrer rundt i skogen og på fjellet, og om *hvordan* de oppfører seg. Er det tre eller tjue ulver i Aurskog-

Høland? Krysser ulven skispor og jernbaneskiner? Hopper den over gjerder? Hvor mange gauper klarer å unnsnippe sportellinger ved å ligge i ro? Er rovdyra farlige eller ufarlige for mennesker? Finnes det slagbjørner og grabbjørner? Vi støtte på mange varianter av dette i fokusgruppene; mest i de gruppene som var satt sammen av folk med tydelig forankring i utmarksbruk gjennom jakt eller næringsutøvelse, men også i de andre.

Folks kunnskap om natur stammer fra ulike kilder. Skjematisk kan vi skille mellom to nokså forskjellige former for kunnskap: Kunnskap som er basert på forskning og kunnskap som er basert på folks erfaringer gjennom bruk av natur. Forskere, forvaltere, naturvernere og også mange politikere er ofte de som representerer den forskningsbaserte kunnskapen. I kontrast til dette spres den folkelige kunnskapen muntlig i lokalmiljøet. Folk som av ulike grunner har ry på seg for å ha store kunnskaper om naturen i nærområdene er oftest sannhetsvitner når slik kunnskap formidles. Den vel ansette og erfarne jegeren er et typisk eksempel på en slik skikkelse.

På overflata kan det se ut som om forskere og lekfolk bare er uenige om hva som er de faktiske forholdene, og at vi står overfor det vi kan kalle ulike metodiske tilnærminger til bestemmelse av bestandsnivåer og kartlegging av dyrs atferd – en folkelig og en vitenskapelig. Disse tilnærmingene gir faktisk ulike bestandstall, og derfor kunne vi tenke oss at det var dette som var innholdet i den såkalte datakonflikten: Noen mener det er mange og noen mener det er få. Men så enkelt er det ikke. Det handler også om at de som mener det er mange og de som mener det er få befinner seg i ulike maktposisjoner. Den vitenskapelige kunnskapen står alltid i et hegemonisk forhold til den folkelige i vårt samfunn (Dickens 1994, MacNaghten & Urry 1998).

Folk som støtter seg til den ene eller den andre kunnskapsformen kommer ofte fram til ganske motsetningsfylte "sannheter" om naturen, men det er uten tvil forskernes "sannheter" som har størst innflytelse over naturforvaltningen her i landet. Det er de som legges til grunn når beslutninger fattes på høyeste politiske nivå, i Direktoratet for naturforvaltning, i fylkesmennenes miljøvernavdelinger og så videre. Sånn sett kan man si at den ene formen for kunnskap dominerer over den andre. Men det går også an å se dette som et mer jevnbyrdig forhold. De to kunnskapsformene er likestilt i den forstand at *mistilliten* til motparten er sterk i begge leire. Tillit til den ene formen for kunnskap innebærer gjerne sterk skepsis til den andre. På begge sider av skillet mener man at folk i den andre leiren er alt for dårlige til å lytte, og at de er noen sjølgode typer med fastlåste meninger (Krange & Skogen 2001).

Et annet problem er at folk på begge sider har en tendens til å tillegge hverandre meninger. Forskere operer ofte med *minimumstall* og *sannsynligheter*. De rapporterer gjerne hvor mange dyr de med sikkerhet vet at finnes i en bestand. Det kan føre til at tallene som kommer fram er lavere enn det faktiske antallet. Forskerne vet at det kan finnes flere dyr enn det minimumstallet de presenterer. Ofte har nok utsagn om slike

minimumstall blitt tolket som forskerens egen mening om faktisk bestandsstørrelse. Tilsvarende har utsagn om at ulven *vanligvis* ikke krysser jernbanen eller tar seg over gjerder, blitt tolket som påstander om at ulven *aldri* gjør slike ting. Det samme gjelder bjørnens skyhet i forhold til bebyggelse og folk, hvor forskerne beskyldes for å ha hevdet at den *alltid* skyr mennesker. Dermed synes mange at de får bekreftet at forskerne tar feil, eller endog lyver, når en kan observere at ulven faktisk hopper over gjerder og bjørnen kvesser klørne på et tre bak barnehaven. Forskere og andre som har mest tillit til vitenskapelig kunnskap, har på sin side altfor lett for å avvise den folkelige kunnskapsformen. Det kan virke som om det er regelen snarere en unntaket at lekfolks observasjoner ikke blir tatt på alvor. Men det mangler ikke eksempler på at vanlige folks oppfatninger har vist seg å være riktige, og har fått vitenskapelig støtte etter hvert.

I den grad vi står overfor konflikter mellom hegemoniske og underordnede kunnskapsformer, sier det seg selv at forskere som eksponenter for det akademiske kunnskapshegemoniet og premissleverandører til politikere og andre maktutøvere står lagelig til for hogg når motstand mobiliseres. Men det er ikke alt: Mange av informantene våre oppfatter seg selv som erfarne og kunnskapsrike brukere av utmarka. Enten det er som jegere, sauebønder eller i forbindelse med reindrift, tilbringer de store deler av året i skogen og på fjellet. En del av dem har også et slikt rykte i lokalmiljøet, og for noen kan dette være en viktig del av deres identitet. Da kan det være både provoserende og sårt å få høre at det en har sett og fortalt enten er oppspinn eller en mer eller mindre pussig feiltolkning – som at gaupesporet egentlig var et gammelt rådyrspor. Ekstra ille blir det hvis den som nedvurderer slik kunnskap mangler lokal legitimitet, og oppfattes som en som først og fremst er i besittelse av "skrivebordskunnskap". I tolkningen av observasjoner i naturen blir spørsmålet hvilken type kunnskap som skal tillegges mest vekt – lokal erfaring og "sunt vett", eller vitenskapelig metode og abstrakt, akademisk kunnskap. Vi vet at de fleste "akademikere" som vurderer spor og andre observasjoner også har praktisk erfaring, til dels svært omfattende. Men i slike konfrontasjoner kan det være vanskelig å akseptere dette. Rollene er nemlig svært ulike: Mens begge parter kanskje ser på seg sjøl som eksperter, og blir anerkjent som det i bestemte (men ulike) miljøer, er det bare én av dem som har makt til å fastslå den "sannheten" som blir stående, og som bidrar til de offisielle bestandsestimatene – eller i det minste til en autoritativ oppfatning av hva observasjonen dreide seg om.

At holdninger i rovdyrspørsmålet henger sammen med hva slags kunnskap man fester lit til, er et eksempel på at disse holdningene føyer seg inn i en *større kulturell sammenheng*, hvor altså kunnskap er en viktig bestanddel. Den lokale jaktkulturen i ulveområdene på Østlandet, hvor gleden over samarbeidet med en halsende løshund er viktig, kan være et annet eksempel. Den sterke ulvemotstanden i jegermiljøer i disse områdene kan ikke forstås uten kjennskap til denne kulturen. Det finnes uten tvil også en mer generell motstand mot sentralt plasserte makteliter blant mange av våre informanter: Folk har sett seg lei på at byfolk og bedrevitere skal komme

og fortelle hvordan de skal leve livet sitt. Poenget er at motstanden mot store rovviltbestander blir et symbol på mer allmenne kulturelle motsetningsforhold. Rovdyrmotstand handler altså ikke bare om rovdyr, men om dypere skillelinjer i befolkningen. At økonomiske interesser – slik som tap av bufe og tap av inntekter fra jakt – har betydning er det ingen tvil om. Men kanskje handler dette også om mer allmenne motsetninger mellom sosiale klasser og utdanningsgrupper, og om effekter av sosiale og kulturelle endringsprosesser. Tidligere studier har vist at tillit til en av kunnskapsformene ser ut til å ha en betydelig egenvekt når det gjelder synet på rovdyr (Krange & Skogen 2001, Skogen & Haaland 2001). Lang fartstid i utdanningssystemet bidrar ikke bare til at man lærer å feste lit til forskningsbasert kunnskap, men også at man kan være positiv til rovdyr selv når man har personlige tap som følge av deres inntreden i den lokale faunaen (Skogen & Krange 2002).

I fokusgruppene var det en tendens til at informanter med høy utdanning, og særlig de som ikke hadde tilknytning til ressursutnyttelse i utmark, var mer positive til rovdyr, hadde et mer åpent syn på forvaltningens rolle, og orienterte seg mer mot det vi kanskje kan kalle et "moderne miljøparadigme", enn andre informanter. Denne tendensen var særlig sterk i Aurskog-Høland, der sauehold er lite viktig og utmarksarbeide nesten fraværende. Kommunen ligger nær Oslo, mange pendler, og det er et åpent spørsmål hvor stor del av befolkningen som har noen "rural identitet". I Aurskog-Høland hadde vi også muligheten til å snakke med ungdom. Selv om vi med sikkerhet kan si at ikke alle ungdommer i Aurskog-Høland ser verden med de samme brillene som allmennfagelever med biologi som linjefag (se Skogen 2001), er det verdt å merke seg mangelen på anti-ulveholdninger i denne gruppa. For kommuner rundt vekstsentra, og kanskje i andre utkantkommuner også, er dette et viktig signal om hva framtida kan bringe: Båndene til tradisjonell ressursutnyttelse svekkes i større og større grupper og høy utdanning blir vanligere og vanligere. Selv om denne tendensen ofte møtes med forsterkning av tradisjonelle kulturtrekk i noen miljøer (blant annet dyrking av folkelig erfaringskunnskap som overlegen), er det liten tvil om at den materielle basisen for sterk rovviltmotstand kan komme til å svekkes i en god del utkantkommuner (se Skogen 2001).

Tilsvarende orientering mot et mer moderne, urbant natursyn, mer koblet til akademisk kunnskap og et mer positivt i forhold til rovdyr, var også å finne blant grupper i Porsanger som ikke representerte typiske utmarksnæringer. Her ble det blant annet pekt på at jakt på rovdyr kunne bli en trussel mot bestandene. Det ble også å finne grad lagt vekt på de positive opplevelsene knyttet til rovdyr. Vi har tidligere beskrevet Porsanger som en kommune som – til tross for sine enorme utmarksarealer – har en befolkning som er mindre forankret i primærnæringer og tradisjonell utmarksbruk enn det vi finner i Lierne og Lesja.

Selvsagt er det en forenkling av virkeligheten å sortere folk etter skillet mellom to kunnskapsformer (som vi har framstilt som veldig forskjellige, selv om det finnes glidende overganger mellom dem). De fleste er ikke så entydige tilhengere eller

motstandere av den ene eller den andre formen for kunnskap. Noen sier for eksempel at de nok tror at forskerne har greie på det de snakker om, men at de tror like mye på vanlige folk som går mye ute i skogen. Vi mener likevel det er viktig å forstå motsetningene mellom de to kunnskapsformene hvis man vil forstå rovdyrkonfliktene godt. Ikke minst vil dette være viktig for dem som har satt seg som mål at rovviltforvaltningen skal ha bred folkelig tilslutning. Å mistenkeliggjøre motstandernes kunnskap bidrar ikke til å dempe konfliktene. Kanskje har både tilhengere og motstandere av rovdyr noe å tjene på større åpenhet overfor hverandres innsikt i naturen. I bunn og grunn er det jo verdspørsmål og ikke faktaspørsmål den egentlige striden står om.

5.3 Store rovdyr som en urban trussel

Et kjernepunkt i mange informanters tolkning av sin egen situasjon er at de står overfor en mektig fiende som ikke forstår konsekvensene av den politikken som føres. Og denne mektige fienden er en allianse av politikere, byråkrater, forskere og naturvernere, det vil si grupper som – ikke uten grunn – forbindes med byer og med byenes dominans. Konsekvensen av dette er at ønsket om store rovviltbestander assosieres med urbant liv og urbane begreper om natur. For mange av informantene innebærer det en romantisk og drømmeaktige idé om ufordervet natur, og en synsmåte som ikke tar i betraktning de faktiske konsekvensene for folk som blir berørt. Det mange oppfatter som maktelitenes ønske om å øke rovviltbestandene i Norge blir et tegn på vår tids begredelige tilstand, og dagens rovviltforvaltning framstår som noe som ligner storbyens kaos. Og de som kjenner seg sterkt berørt, blir på sett og vis innhentet av akkurat det de forsøker å velge bort ved å leve i utkantene, nemlig byen og bylivet.

Gjennom denne konstruksjonen kan rovdyra bli symboler på urbanitet, altså det stikk motsatte av den naturen informantene våre setter så høyt. Da kan ikke rovdyra gjøre krav på å "høre til" til i naturen, de blir fremmede – urbane fiender. Begrepsliggjøringen av rovdyra som "unaturlige" gjør det forenlig å elske natur samtidig som man kan ha sterke negative følelser knyttet til rovviltbestandenes ekspansjon. Uten dette kunne den latente motsetningen mellom deres motstand mot rovvilt og deres kjærlighet til naturen blitt et problem.

5.4 Unatur og utsetting av ulv

Her skal vi utvikle dette resonnementet videre ved å se på et fenomen som – så vidt vi vet – bare gjelder ulven, nemlig historiene om hemmelig utsetting av ulv, foring av ulv, hybridisering, og så videre.

Det virker som om en god del ulvemotstandere, hvorav svært mange erklærer en dyp kjærlighet til natur og friluftsliv, plages litt av at det er en logisk brist å ønske ulven fjernet fra en natur man ellers vil verne om. Dette er en viktig faktor når man skal forstå historiene om hemmelig utsetting av ulv, foring, hybrider, osv. I ulveområdene verserer det mange historier om at

fanatiske miljøvernere, eller til og med svenske og norske myndigheter, står bak en rekke ulovligheter for å gjenskape en ulvebestand i Skandinavia. Slike historier ble omtalt i flere av fokusgruppene i Aurskog-Høland, og har vært sterkt til stede i tidligere studier (Skogen & Haaland 2001). Og interessant nok finnes tilsvarende historier i andre land der ulven også har vendt tilbake (Skogen & Mauz 2002). Det er lett å smile av disse historiene, men de står sterkere enn en kanskje skulle tro, og blir tillagt vekt i miljøer der en ikke uten videre skulle vente det (Skogen & Haaland 2001). De som fester lit til slike historier greier å definere ulven *ut* av naturen, og da er det lettere å argumentere for at den skal fjernes (Skogen & Mauz 2002). Det er mye vanskeligere for en erklært naturelsker å argumentere for å utrydde de siste individene i en skandinavisk ulvestamme, enn for å fjerne noen importerte estiske hybrider. Og her har de siste genetiske analysene både svekket og styrket denne argumentasjonen: Ulvene kommer fra Finland og Russland og er ikke "ekte" skandinaver, så da er det ikke så maktpåliggende å ta vare på dem, enten de har kommet hit på egne bein eller ikke. Det er tusenvis der de kommer fra. På den annen side er de ikke så eksotiske at de *må* ha blitt satt ut, slik tilfellet ville vært om det hadde tilhørt den baltiske stammen. Uansett, folk jobber iherdig for å terrenget til å stemme med kartet - det er det vi kaller *sosial konstruksjon*, og det er noe vi alle holder på med - om enn ikke like aktivt på alle områder, naturligvis.

Utsettingshistoriene er viktige på en annen måte også: De viser veldig tydelig at dette er *sosiale* konflikter. Historiene handler jo egentlig ikke om ulv, men om mennesker med tvilsomme hensikter. I de franske alpeene kaller noen bønder ulven for et "biologisk våpen", som er tatt i bruk av mektige grupper som vil avfolke den franske landsbygda (Skogen & Mauz 2002). De som er ansvarlige for at ulven er tilbake, tillegges ikke engang noen lidenskap for ville dyr - ulven er et virkemiddel som skal tjene en hensikt. I tidligere norske studier har det også vist seg at ulvemotstandere ikke tiltror ulvenne edle motiver overhodet, men betrakter dem som "yrkesdemonstranter" ledet av folk som "driter i hele greia og bare tjener penger på det" (Krange & Skogen 2003)

5.5 Symbolsk konstruksjon av "community"

I ulveområdene er det mange som holder på med harejakt og elgjakt med halsende hund. Noen gårdbrukere slipper sau på utmarksbeite. Ulven er en trussel mot både hund og sau. I tillegg er det blitt mindre elg i visse områder. I Lierne er sauetallet halvert, og mange mener at bjørnen kan true bosettinga i kommunen om bestanden holdes på dagens høye nivå. Frykt, eller i det minste ubehag ved rovdyras nærvær, kan ødelegge gleden ved mange forskjellige måter å bruke naturen på. På en måte innebærer dermed sterke sympatier for store rovdyr å ta parti for skapninger som på ulike måter gjør livet vanskelig for mange i lokalsamfunnet. For det vi kanskje kan kalle "antirovdyralliansen" i bygdenorge får dette den konsekvensen at å være mot store rovviltbestander blir et uttrykk for at man er på parti med lokalsamfunnet. Følgelig blir rovdyrtilhengeren

lokalsamfunnets fiende. I enkelte miljøer kan det se ut som om det å ønske færre rovdyr nærmest er krav man stiller til ekte sambygdinger – rovdyrmotstand blir nær sagt en del av definisjonen av å være "en av oss" (Krange & Skogen 2001, Skogen & Krange 2002).

Man kan si at det sterke fokuset på lokalsamfunnet bidrar til at "fienden" blir klart definert. Byen og byfolk assosieres med makt, og motsatt blir bygda og bygdefolk forbundet med avmakt. De som tar avgjørelser og "hersker" over det territoriet folk i rovdyrområdene bruker, er mennesker som lever fjernt fra de områdene som må bære konsekvensene av politikken som føres (Krange 2001, Krange & Skogen 2001, Skogen & Haaland 2001).

I den grad frykten kan framstilles som utbredt i lokalbefolkningen, er dette et kraftfullt uttrykk for at trusler utenfra rammer de fleste, og ikke minst "svake grupper". Frykten er ikke begrenset til de gruppene som påføres praktiske og økonomiske problemer av rovdyr. Tvert imot; jegere og sauebønder er ofte hardhauser som ikke er redde selv. Det ser vi tydelig både i materialet fra fokusgruppene og i tidligere studier (Krange & Skogen 2001, Skogen & Haaland 2001). Men for de som er skeptiske til rovdyr, er det viktig å framheve at det særlig er barn og eldre som ikke tør bruke naturen lenger. Frykten hevdes dermed å skade *livskvaliteten* i lokalsamfunnet, og det er spesielt ødeleggende for disse utsatte gruppene. Det understrekes ofte at det er "storsamfunnet" som påfører små lokalsamfunn slike problemer. På denne måten sies det i klartekst at det er en konflikt mellom et sammensveiset lokalsamfunn og en lite forståelsesfull omverden, som utsetter dette lokalsamfunnet for alvorlige farer og påkjenninger.

Selv om synspunktene når det gjelder rovdyr er mangfoldige, også der rovdyr finnes, og selv om rovdyrmotstanderne i nasjonal sammenheng har hatt liten innflytelse, har de hatt betydelig kontroll over hva som går for "korrekte" synspunkter lokalt. I fokusgruppene sies det ganske ofte at det nok har vært vanskelig for folk som er tilhengere av å ha store rovdyr i nærrområdene å stå fram med slike meninger, og at det vanligste er at slike folk holder en lav profil. Selv folk som ikke har noen sterke meninger om saken kan være forsiktige med å si ifra om det, fordi det å *ikke* innta et tydelig negativt standpunkt kan betraktes som svikefullt (Krange & Skogen 2001). Om man i et slikt klima erklærer seg som rovdyrtilhenger, sier man nemlig mye mer: At man ikke vil være del av det lokale fellesskapet, at man ikke bryr seg om sambygdingers vanskeligheter og at man tar fiendens parti. Den *sosialt konstruerte sammenhengen* mellom lokalsamfunn og rovdyrmotstand kan dermed ha bidratt til at konflikten har blitt så fastlåst som det nå kan se ut til. For det første blir det jo tyngre for folk i lokalmiljøet som ikke har så mye i mot rovdyr (og dem er det etter alt å dømme en god del av) å stå fram med sine synspunkter. For det andre vil folk som målbærer en nyansert skepsis til dagens rovdyrvern (og dem er det mange av) få problemer med å opptre nettopp som nyanserte. Folk som ser argumenter både for og imot, og som ut fra en samlet vurdering ender med å være mot et strengt vern framstår fort som mer entydig negative enn de egentlig er. Dette kan bidra til å forklare hvorfor de reflek-

terte og balanserte synspunktene som preget mange av fokusgruppene lett blir usynlige på den offentlige roviltarenaen.

Når så mye handler om forståelse av lokalt fellesskap og ytre fiender, ledes vi raskt til å tenke på det samfunnsvitenskapelige begrepet "community". Dette ordet oversettes av og til med "lokalsamfunn", men har egentlig et mer komplekst innhold: Det er et fellesskap som *kan* være knyttet til sted, men som ikke behøver å være det¹. Vi kan kanskje si at det er et identitetsbærende fellesskap. "Community" impliserer både likhet og forskjell (Cohen 1985). De som er innenfor deler noe (de har noe felles) som gjør dem forskjellige fra de som er utenfor. Derfor er community et relasjonelt begrep: Det er meningsløst hvis det ikke ses i forhold til noe som er forskjellig fra det. Men de indre likhetene – felles verdier, normer, forståelsesmåter, osv. – som utgjør innsiden av et slikt community, et slikt fellesskap, er slett ikke så entydige. Tvert imot, disse "store" kategoriene har en tendens til å være temmelig vage, og innholdet i dem er ofte umulig å definere med særlig presisjon. Og siden det alltid vil være betydelig variasjon mellom individer og grupper innefor ethvert community, langs slike akser som eiendom, inntekt, utdanning, kjønn, alder, og ikke minst individuelle egenskaper, er det vanskelig å forestille seg en helt enhetlig fortolkning av slike begreper. Når noen for eksempel snakker om "bygdeverdier" i motsetning til "byverdier" (noe som ikke er uvanlig når noen vil framheve er særskilt "bygdefellesskap"), ser vi raskt at dette må dreie seg om verdier som spriker i svært mange retninger blant ulike grupper av "bygdefolk", og i minst like mange retninger blant "byfolk".

Men som sosial konstruksjon er community (fellesskap, samhold, lokalsamfunn med bestemte egenskaper) et sterkt symbol. Og symboler har ikke som sin fremste oppgave å formidle mening, men å skape den. Hvis symboler hadde et nøyaktig definert innhold, ville vi ikke ha bruk for dem – da kunne vi like gjerne beskrive innholdet. Trolig er nettopp fleksibiliteten symbolenes viktigste egenskap (Cohen 1985). I stor utstrekning kan symboler ha ulik mening for ulike mennesker, og samtidig markere indre enhet. Divergerende fortolkninger av det samme symbolet (symbolske uttrykk for samhold, fellesskap, tilhørighet) forhindrer ikke en effektiv konstruksjon av community. Tvert imot, det er en forutsetning for det. Den sosiale konstruksjonen community kunne ikke opprettholdes om folk ikke kunne bruke de samme symbolene til å uttrykke forskjellige syn eller perspektiver, eller til å forfølge sine egne interesser (det være seg økonomiske eller andre). Dermed kan svært ulike perspektiver på store rovdyr samles under samme symbolske paraply: Et lokalt fellesskap i fare.

¹ Det finnes ingen god norsk oversettelse av ordet "community". Det kan ikke uten videre oversettes med lokalsamfunn, for det er ikke nødvendigvis knyttet til et konkret sted, og det er i hvert fall ikke noen avspilling av "objektive" sosiale strukturer i et bestemt geografisk område. Det handler om fellesskap og fellesskapsfølelse, men disse ordene er for vage igjen. Community forutsetter nemlig en avgrensning i forhold til omverdenen, selv om denne avgrensningen per definisjon vil være det vi kaller en sosial konstruksjon. Det vil si at den er viktig for folks forståelse av hvordan ting henger sammen og av hvem som er hvem, men den er ikke nødvendigvis tydelig (eller for den saks skyld synlig) for andre enn de som selv mener at de utgjør det aktuelle fellesskapet, altså et community.

Behovet for symbolske uttrykk for community blir særlig sterkt når det materielle (særlig økonomiske) grunnlaget for et lokalsamfunn forvitrer eller settes under press. I slike situasjoner kan folks behov for å markere samhold øke, og et bilde av ytre trusler kan bidra til å understreke et indre fellesskap, og markere forskjellen mellom "innenfor" og "utenfor" (Cohen 1985). Vi vet at de fleste bygdesamfunn, både der det er rovdyr og andre steder, gjennomgår store økonomiske, sosiale og kulturelle forandringer. Noen av disse forandringene vil de fleste oppfatte som negative, mens det vil være ulike syn på andre utviklingstrekk. I alle fall kan store endringer føre til en form for sosial turbulens som kan oppleves som truende, og dette forsterker behovet for å konstruere et symbolsk fellesskap. De store rovdyra, med sin historie som menneskenes arge fiender, er usedvanlig velegnet som symbolsk uttrykk for at slike trusler kommer utenfra.

5.6 Sluttkommentar

Kanskje har vi presentert et pessimistisk bilde. Ikke bare står vi overfor en situasjon preget av mistillit mellom sentrale aktører; konfliktene henger også sammen med samfunnsmessige spenninger på et nivå som ligger langt utenfor rovviltforvaltningens kontroll. Men selv om situasjonen ofte kan virke fastlåst og dessuten vanskelig å forstå, mener vi at det er mulig å gjøre flere grep som kan bringe utviklingen i riktig retning. Noen mulige tiltak, som forsøksvis er foreslått på grunnlag av slike analyser som vi har presentert her, er beskrevet i en av de andre utredningene som er laget til den nye rovviltmeldinga: "Konfliktdependende virkemidler i rovviltforvaltningen - En vurdering av fellingsstrategier, samarbeid og tapsreducerende tiltak" (Brainerd m.fl. 2003). I det neste og siste kapitlet i *denne* rapporten skal vi gripe det an litt annerledes: Vi skal forsøke å oppsummere noen hovedtendenser i hva *informantene* sa når de uttalte seg om framtidens rovviltforvaltning.

6 Syn på ulike elementer i rovviltforvaltningen

Her vil vi meget kort presentere noen hovedtendenser i materialet når det gjelder folks syn på ulike konkrete sider av rovviltforvaltningen. Dette er også omtalt tidligere, men siden denne rapporten er et bidrag til utviklingen av framtidig norsk rovviltforvaltning, antar at vi at en slik kort oppsummering kan være på sin plass.

Det er viktig å være klar over at informantenes kjennskap til dagens forvaltningsmodeller, og deres grunnlag for å ha konkrete synspunkter på et framtidig forvaltningsregime, var svært varierende. Det var en klart tendens til at det høyeste kunnskapsnivået var å finne i de gruppene som har hatt en del kontakt med forvaltningen, og som har de sterkeste interesse-ene av å påvirke utformingen av framtidens forvaltning. Dette var først og fremst folk fra jakt-, landbruks og reindriftmiljøene. Derfor kan det være at de mest konkrete anbefalingene blir preget av holdninger som finnes i slike miljøer. Men i det følgende vil vi bestrebe oss på å gjengi synspunkter som har en bredest mulig tilslutning – selv om grunnlaget for å vurdere *hvor* bred tilslutning de har kan være litt omtrentlig. Av åpenbare årsaker ble ikke alle aspekter ved forvaltningen diskutert like inngående i alle gruppene. Vi understreker også at vi her oppsummerer hovedtrekk i *informantenes* vurderinger. Vi tar ikke stilling til om deres ønsker lar seg gjennomføre eller ikke, eller hvordan grunnlaget for deres oppfatninger vil bli karakterisert av forvaltning og forskning.

6.1 Geografisk differensiering, soner

Et av de tydeligste funnene var at det er minimal støtte til en streng soneringspolitikk, og dette var noe nesten alle informantene hadde synspunkter på. Det vanligste er nok at folk i utgangspunktet avviser en hver form for sonering eller differensiering, men at en diskusjon i gruppa gjerne ender med aksept for en viss skjerming av noen sterkt berørte interesser som kan være konsentrert i bestemte områder. Det synes å være klart vanligst å se situasjonen omtrent slik: Belastninger (eller goder) ved å ha rovdyra må fordeles på alle som bor i naturlige rovdyrområder, det er slett ikke bare sauebønder og reineiere som har problemer, det er urimelig og unaturlig å prøve å begrense ville dyrs bevegelser, og det må kunne drives "aktiv forvaltning" (jakt) over alt der rovdyra finnes.

6.2 Felles norsk-svensk forvaltning

Mange framholder at det er helt nødvendig å få til en mest mulig felles forvaltning med Sverige for alle artene (selv om det er ulv og bjørn som er mest i fokus når det gjelder dette). Alle vet at det er sammenhengende bestander, og forvaltningen oppleves som urimelig rigid når den må splittes opp på to nasjoner, som ofte deler den enkelte bjørn eller ulveflokk. For bjørnen i Lierne er det slik at den lever farlig om den beveger seg over grensen til Sverige i jakttida, mens den nyter et

strengt vern på norsk side. Ulven har det annerledes, den har det mye tryggere i Sverige, mens et opphold i norske saueområder kan koste den dyrt. Dette virker ulogisk på mange, og særlig i bjørneområdene nær svenskegrensen er det et ønske om et felles norsk-svensk jaktregime.

6.3 Jakt

Det er en utbredt oppfatning at det er nødvendig å få i gang jakt på alle artene. Noen informanter heller til at bestandene av noen arter ikke er store nok til å tåle dette riktig ennå, men ønsket om jakt *så snart som mulig* er nærmest unisont. Jakt antas å ha følgende effekter: Kontrollere eller stoppe veksten i bestandene, gjøre dyra mer sky (først og fremst i forhold til folk, men noen håper også på en slik effekt i forhold til husdyr), gjøre at rovdyra framstår som en vanlig del av naturens mangfold, og gi folk en følelse av å kontrollere situasjonen. Ikke minst det siste mener mange vil lette litt på trykket i konfliktene. I tillegg kommer selvsagt jegermiljøenes ønske om å åpne for potensielt attraktiv jakt, slik gaupejakta har blitt.

6.4 Felling av problemdyr/skadegjørere

Det er en nokså utbredt oppfatning at rovviltbestandene er større enn forskningen påstår. Det er også vanlig å mene at "vi har alltid hatt rovdyr" (i hvert fall noen arter og i noen områder, som jerven i Lesja og Porsanger og bjørnen i Lierne), og at tidligere tiders beskatning *ikke* klarte å utrydde verken jerv, bjørn eller gaupe. Derfor mener mange at et fellingsregime som i tillegg til jakt med kvoter baserer seg på uttak av skadegjørere og nærgående individer, vil føre til en "normalisering" av situasjonen. Med det menes at man får tynne, men livskraftige bestander av rovdyr som er redd mennesker og holder seg i villmarka der de hører hjemme. Oppnår man dette vil konfliktnivået reduseres vesentlig, og folk vil til og med kunne akseptere større bestander enn i dag – hevder en god del av informantene. Dette innebærer langt på vei en avvisning av en forvaltning basert på klare bestandsmål. Ideen her er heller at siden mennesket er en del av naturen, må det også tillates å interagere med den, og at en slik "naturlig" håndtering av nærgående rovdyr vil føre til at det utvikler seg en slags balanse mellom menneskene og rovdyra.

6.5 Lokal forvaltning, medvirkning, samarbeid

Det er et unisont krav om sterkere lokal involvering i rovviltforvaltningen – og i naturforvaltningen generelt. Dette kan skje gjennom samarbeid (med forskning og forvaltning) og aktiv informasjon (fra forskning og forvaltning). Begge deler oppfattes generelt som mangelfullt i dag, og en forbedring etterlyses av svært mange i ulike miljøer. Om overføring av forvaltningsmyndighet til kommunene er noe suksesskriterium når det gjelder lokal involvering, er mer usikkert. De fleste erkjenner at rovdyras områdebruk er i en slik skala at kommunal forvaltning er meningsløst, selv om næringsinteressene stort

sett ønsker at tillatelser til felling av skadevoldere bør kunne skje nærmest mulig skadestedet og raskest mulig. Samtidig er det slik at mange er ganske skeptiske også til *kommunenes* vilje og evne til å trekke med "vanlige folk". Derfor behøver ikke lokalt forvaltningsansvar føre til mer lokal involvering. Selv om vi har begrenset grunnlag for det i våre data (sjelden konkret diskutert), tillater vi oss å antyde at andre former for medvirkning – som også kan gjennomføres på regionalt nivå – enn bare å gi kommunene mer ansvar kan slå to fluer i en smekk: Interesseorganisasjoner og andre som bor i rovdryområder kan få formaliserte kanaler å jobbe gjennom, og en kan dekke opp arealer som mer tilsvarer rovdyras faktiske arealkrav.

7 Litteratur

- Barbour, R. S & Kitzinger, J. (eds) 1999. Developing focus group research: politics, theory and practice. London: Sage
- Bjerke, T. og B. Kaltenborn. 2000. *Hodninger til ulv. En undersøkelse i Hedmark, Østfold, Oslo og Akershus*. - NINA Norsk institutt for naturforskning, Oppdragsmelding 671.
- Bjerke, T., Skogen, K. & Kaltenborn, B.P (2003) *Nordmenns holdninger til store rovpattedyr. Resultater fra en spørreskjemaundersøkelse*. - NINA Oppdragsmelding. Lillehammer: Norsk institutt for naturforskning.
- Cotgrove, S. & Duff, A. (1980). Environmentalism, middle-class radicalism and politics. - *Sociological Review*, 2, 333-351.
- Dickens, P (1996) *Reconstructing Nature*. London: Routledge
- Eckersley, R. (1989) Green politics and the new class: Selfishness or virtue? - *Political Studies*, 2, 205-223.
- Greenbaum, T.L. 2000. Moderating focus groups. A practical guide for group facilitation. - Thousand Oaks: Sage
- Krange, O. & Skogen, K. (2002) Reflexive tradition. Young working-class hunters between wolves and modernity. Innsendt til *Rural Sociology*.
- Krange, O. & Skogen, K. (2003) Skudd i løse lufta. Om unge jegere som selv svekker sine muligheter til innflytelse på rovdyrpolitikken. – I: Engelstad, Fredrik og Guro Ødegård (red.) På terskelen: makt, mening og motstand blant unge. Oslo: Gyldendal Akademisk,.
- Krange, O. og Skogen, K. (2001) *Naturen i Stor-Elvdal, ulven og det sosiale landskapet. En kortrapport fra prosjektet Konfliktlinjer i utmarka*. - NOVA Temahefte 1/01, Oslo:NOVA.
- Kriesi, H. (1989) New social movements and the new class in the Netherlands. - *American Journal of Sociology*, 94, 1078-1116.
- Krueger, R.A & Casey, M.A. 2000. A practical guide for applied research. - Thousand Oaks: Sage.
- Macnaghten, P. & Urry, J. (1998) *Contested Natures*. - London:Sage.
- Morrison, D.E. & Dunlap, R.E. (1986) Environmentalism and elitism: a conceptual and empirical analysis. - *Environmental Management*, 10, 581-589.
- Skogen, K. & Haaland, H. (2001) *En ulvehistorie fra Østfold. Samarbeid og konflikter mellom forvaltning, forskning og lokalbefolkning*. - NINA fagrappport 52. Lillehammer: NINA.
- Skogen, K. & Krange, O. (2002) A wolf at the gate: The anti-carnivore alliance and the symbolic construction of community. Innsendt til *Sociologia Ruralis*.
- Skogen, K. & Krange, O. (2002) A wolf at the gate: The anti-carnivore alliance and the symbolic construction of community. Innsendt til *Sociologia Ruralis*, invitert bidrag til temanummer om natur.
- Skogen, K. (1996) Young environmentalists: post-modern identities or middle-class culture? - *The Sociological Review*, 44(3), 452-473.
- Skogen, K. (2001) Who's Afraid of the Big, Bad Wolf? Young People's Responses to the Conflicts over Large Carnivores in Eastern Norway. - *Rural Sociology*, 66, 203-226.
- Skogen, K. (2002) Adapting Adaptive Management to a Cultural Understanding of Land Use Conflicts. *Society and Natural Resources* i trykk.
- Skogen, K.& Mauz, I. (2002) *Modern myths and conspiracy theories as elements in the wolf conflicts in France and Norway: Symbolic power and cultural resistance*. Paper presented at the 2002 Annual Meeting of the Rural Sociological Society, Chicago, August 13-18 2002.
- Strandbu, Å. & Skogen, K. (2000) Environmentalism among Norwegian youth – different paths to attitudes and action? - *Journal of Youth Studies*, 3(2), 189-209.
- Wabakken, P., Aronson, Å., Sand, H. , Steinset, O.K. & Kojola, I. 2002. Statusrapport om ulv i Skandinavia vinteren 2001/2002. Høgskolen i Hedmark. Høgskolen i Hedmark. - Oppdragsrapport nr. 2 - 2002
- Wilson, M.A. 1997. The wolf in Yellowstone: Science, symbol, or politics? Deconstructing the conflict between environmentalism and wise use. - *Society and Natural Resources* 10: 453-468.